

Sanna Korhonen ja Satu Vuorenmaa

100 ASKELTA LUONTOON

Ideakansio päiväkotiki Onnimannin lähiluonnon hyödyntämiseen

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
huhtikuu 2016**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieska	Aika Huhtikuu 2016	Tekijä/tekijät Sanna Korhonen ja Satu Vuorenmaa
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi 100 ASKELTA LUONTOON. Ideakansio päiväkotiki Onnimannin lähiluonnon hyödyntämiseen		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski	Sivumäärä 38	
Työelämäohjaaja Liisa Koponen		
<p>Toiminnallisen ja työelämälähtöisen opinnäytetyön tavoitteena oli koota ideakansio päiväkotiki Onnimannin lähiluonnon hyödyntämiseen. Aiheen saimme päiväkodin johtajalta, joka toivoi päiväkodin lähiluonnon tulevan ahkerampaan käyttöön. Ideakansio tarkoituksena oli antaa monipuolisesti suhteellisen vähällä vaivalla toteutettavia ideoita ympäristökasvatukseen liittyvien toimintojen toteuttamiseen päiväkodin lähiympäristöä hyödyntäen ja sitä kautta kannustaa työntekijöitä lähtemään lähiluontoon. Pitkällä aikavälillä toivomme valmiiden ideoiden edesauttavan luontoon lähtemisen kautta lasten ympäristösuhteen kehittymistä, ympäristötietouden lisääntymistä sekä ympäristöä suojelevien toimintatapojen omaksumista. Pidemmän aikavälin vaikutuksina voidaan ajatella olevan myös luontovastuullisen ajattelun ja arvojen siirtyminen lapsen kotiin ja lapsen myöhempään elämään.</p> <p>Opinnäytetyön teoriaosuuden ensimmäisessä luvussa käsittelemme ympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa ja sen taustaa sekä tavoitteita. Teoriaosuuden toisessa luvussa määritellään luontosuhde, sen muodostuminen, kasvattajan rooli ja osallisuus. Viimeisissä kappaleissa käsittelemme ympäristökasvatuksen tuomia monipuolisia hyötyjä, kuten myönteisiä hyvinvointivaikutuksia. Opinnäytetyön loppuosassa on avattu prosessin kulkua ja kuvattu ideakansion sisältöä ja rakennetta. Viimeisenä lukuna on prosessin ja ideakansion arviointia sekä pohdintaa.</p> <p>Ideakansion toimintojen suunnittelussa otettiin huomioon valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa esille tuotu ajatus lapselle ominaisista tavoista toimia eli liikkuminen, leikkuminen, taiteellinen ilmaiseminen ja kokeminen sekä tutkiminen. Kaikkia näitä toimintatapoja käsittelevässä ideakansiossa on lähes sata ideaa lähiluontoon, josta työntekijät voivat valikoida omalle lapsiryhmälle parhaiten soveltuvia toimintoja. Ideakansiosta tehtiin selkeä ja helppolukuinen, mutta kuitenkin monipuolisen visuaalisen ilmeensä ansiosta innostava kokonaisuus. Toimeksiantajan palaute ideakansiosta oli positiivinen.</p>		
Asiasanat Ideakansio, Lapsi, Luontosuhde, Varhaiskasvatusta, Ympäristökasvatusta		

ABSTRACT

CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Ylivieska	Date April 2016	Author Sanna Korhonen and Satu Vuorenmaa
Degree programme Bachelor of Social Services		
Name of thesis 100 Steps to Nature. Ideafolder for kindergarten Onnimanni to use more the nature near by		
Instructor Leena Raudaskoski	Pages 38	
Supervisor Liisa Koponen		
<p>The objective of this functional and working life related thesis was to construct an idea folder for utilizing the surrounding environment of the day nursery Onnimanni. The subject was given to us from the manager of the day nursery, who hoped that the surrounding nature and the environment of the day nursery would be exploited into more diligent use with the environmental education. The purpose was to make a versatile and user-friendly idea folder for the environmental education utilizing the immediate surroundings of the day nursery. Ideas in the folder would be easily carried out with relatively little trouble and encourage workers to explore the surrounding nature with the children. In the long run we hope that the ready ideas facilitate the development of the environmental relation of the children, increase their environmental knowledge and adopt the ways to protect and treasure the nature. We also think that this would help the transition of nature responsible thinking and values into the child's home and into the child's later life as a long term effect.</p> <p>In the first theory chapter of the thesis we deal with environmental education and its background and objectives in early childhood education. In the second chapter we write about the definition of environmental relation and how it forms, and the roles and participation of the educator. The following chapters come up with the versatile advantages brought by the environmental education, such as positive welfare effects. We also describe the progress of the process and the contents and structure of the idea folder. The last chapter includes evaluation of the whole process of writing this thesis and the idea folder and the reflection of our work.</p> <p>When planning the functions of the idea folder, we paid attention to the information offered by national early childhood education program of the ways to operate that are characteristic for the children, such as moving, playing, artistic indicating, experiencing and examining. In the idea folder there are nearly hundred ideas for utilizing the surrounding nature of Onnimanni, from which the workers can select and adapt the ideas that are the most suitable for their own child group. The idea folder was made to be clear and readable, but nevertheless inspiring wholeness, thanks to its versatile visual expression. Also the client's feedback of the idea folder was positive.</p>		

Key words

Descriptive for the central contents of the thesis, in alphabetical order, separated by comma and space.

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	3
3 YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA	4
3.1 Ympäristökasvatuksen tausta ja tavoite	4
3.2 Ympäristökasvatus ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.....	5
3.3 Outdoor education	7
3.4 Palmerin puumalli.....	8
4 LUONTOSUHDE	11
4.1 Luontosuhteen muodostuminen.....	11
4.2 Kasvattajan rooli	12
4.3 Osallisuus	13
5 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN HYÖDYT	15
5.1 Luonnon hyvinvointivaikutukset	15
5.2 Oppiminen	16
5.3 Motoriset taidot ja terveys.....	17
5.4 Tunne-elämykset ja sosiaaliset taidot.....	19
6 PROSESSIN KUVAUS	20
7 IDEAKANSIO	24
7.1 Tausta	24
7.2 Rakenne ja ulkoasu	25
7.3 Sisältö	27
8 ARVIOINTI JA POHDINTA	30
8.1 Aiheen valinta ja rajaus.....	30
8.2 Prosessin eteneminen ja yhteistyö.....	31
8.3 Ideakansio	32
8.4 Ammatillinen kasvu	33
LÄHTEET	39
LIITTEET	
KUVIOT	
KUVIO 1. Palmerin puumalli (Cantell 2004 [Palmer 1998]).....	8
KUVIO 2. Prosessin kuvaus.....	20

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on luoda ideakansio päiväkotiki Onnimannin lähiluonnon hyödyntämiseen. Ideakansio tulee Onnimannin työntekijöiden käyttöön ja sen tarkoituksena on antaa ideoita ympäristökasvatuksen toteuttamiseen päiväkodin lähiympäristöä hyödyntäen. Toivomme, että pitkällä aikavälillä valmiit ideat edesauttavat luontoon lähtemisen kautta lasten ympäristösuhteen kehittymistä, ympäristötietouden lisääntymistä sekä ympäristöä suojelevien toimintatapojen omaksumista. Pidemmän aikavälin vaikutuksina voidaan ajatella olevan luontovastuullisen ajattelun ja arvojen siirtyminen lapsen kotiin ja lapsen myöhempään elämään.

Opinnäytetyö on työelämälähtöinen. Aiheen työhön saimme Onnimannin päiväkodin johtajalta, joka toivoi päiväkodin lähiluonnon tulevan ahkerampaan käyttöön. Päiväkotiki Onnimanni sijaitsee Haapaveden kaupungin keskustassa, mutta on lyhyen kävelymatkan päässä luonnonympäristöstä puutarhoineen, metsineen ja rantoineen. Päiväkotiki Onnimannissa on siis mitä mainioimmat mahdollisuudet liikkua ja nauttia luonnosta. Ajattelimme, että ideoiden kerääminen helposti hyödynnettävään muotoon voisi olla hyvä tapa tukea luontoon lähtemistä.

Ympäristökasvatuksen valitseminen toimintojen taustalle oli ilmeinen valinta, koska toimintaympäristönä on päiväkodin lähiluonto. Ympäristökasvatus on opinnäytetyömme yksi keskeisin käsite, mutta rajasimme aihetta hieman. Teoriaosuuden rajasimme ideakansioon tulevien toimintojen mukaan, eli vain sivusimme aiheita ekologisuus ja kierrätys, mutta kaupunkiympäristön jätimme kokonaan käsittelemättä, koska opinnäytetyömme keskittyy päiväkodin lähiluontoon. Saman rajauksen teimme, kun kokosimme toimintoja ideakansioon.

Luonnon merkitystä ihmisten hyvinvoinnille on tutkittu paljon. Aiheesta on tehty aiemmin lukuisia opinnäytetöitä sekä graduja. Luonto ja lapsi-teemasta löytyy tutkittavaa monesta eri näkökulmasta, ja se näyttää innostavan tutkijoita vuodesta toiseen. Tuija Aartolahti Saimaan ammattikorkeakoulusta on tehnyt opinnäytetyön vuonna 2012 aiheesta Miten metsä innostaa lasta – luonto esikouluikäisen leikki- ja oppimisympäristönä, jonka tuloksissa todettiin luonnon innostavan luovaan ja avoimeen leikkiin. Luonnon todettiin opettavan myös tehokkaasti syy-seuraus suhteita ja vuodenaikojen tarjoavan vahvoja oppimiskokemuksia. Hieman eri näkökulmasta aihetta on tutkinut Minttu Matti pro gradussaan Oulun yliopiston kasvatustieteen tiedekunnasta vuonna 2015. Gradu käsitteli lastentarhanopettajien näkemyksiä lasten luontokuvasta ja luontokuvan tukemisesta varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön teoriaosuuden ensimmäisessä luvussa käsittelemme ympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa ja sen taustaa sekä tavoitteita. Ympäristökasvatus on laaja monitieteinen kasvatuksen osa-alue, jonka ydintä on kysymys ihmisen ja ympäristön suhteesta. Ympäristökasvatuksen keinoin lapsista on tarkoitus kasvattaa ympäristöstä välittäviä ja elintavoiltaan vastuullisia kansalaisia. Ympäristökasvatuksen taustan ja tavoitteiden jälkeen käsittelemme varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, jotka ohjaavat lasten varhaiskasvatusta. Lisäksi ensimmäisessä luvussa käsittelemme pedagogista lähtökohtaa ulkona oppimiselle, jota kuvaa englanninkielinen termi outdoor education. Tuomme esille myös Palmerin puumallin, joka on yksi monista ympäristökasvatuksen kokonaisuutta kuvaavista teoreettisista malleista.

Teoriaosuuden toisessa luvussa määritellään luontosuhde, sen muodostumisen, kasvattajan rooli ja osallisuus. Luontosuhteella on vaikutusta siihen, kuinka luonto koetaan ja miten sitä kohdellaan, ja lapsuus on otollisinta aikaa myönteisen luontosuhteen luomiselle. Kasvattajien tehtävä on mahdollistaa lapselle luonnossa liikkuminen ja ihmettely, sekä tukea lapsen osallisuuden tunteen muodostumista ympäristöön ja yhteiskuntaan.

Viimeisissä kappaleissa käsittelemme ympäristökasvatuksen tuomia monipuolisia hyötyjä, kuten myönteisiä hyvinvointivaikutuksia. Luonto haastaa lapsen motoriset taidot eri tavalla kuin rakennetut leikkiympäristöt. Ulkoilmassa myös oppiminen on tehokasta tutkimalla ja havainnoimalla erilaisia ilmiöitä. Luonnon ympäristö tarjoaa elämyksiä ja kehittää sosiaalisia taitoja. Siellä leikkiessä tulee ottaa huomioon muiden lasten lisäksi itse ympäristö ja sen tuomat haasteet ja mahdollisuudet.

Opinnäytetyön loppuosassa on avattu prosessin kulkua ja kuvattu ideakansion sisältöä ja rakennetta. Ideakansio sisältää lähes sata ideaa lähiluontoon, josta työntekijät voivat valikoida omalle lapsiryhmälle parhaiten soveltuvia toimintoja. Ideakansion toimintojen suunnittelussa otettiin huomioon valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa esille tuotu ajatus lapselle ominaisista tavoista toimia eli liikkuminen, leikkiminen, taiteellinen ilmaiseminen ja kokeminen sekä tutkiminen. Ideakansiosta tehtiin selkeä ja helpolukuinen, mutta kuitenkin monipuolisen visuaalisen ilmeensä ansiosta innostava kokonaisuus. Viimeisenä osana opinnäytetyössä on liitteenä valmis ideakansio.

2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Luonnon merkitystä ihmisten hyvinvoinnille on tutkittu paljon. Aiheesta on tehty aiemmin lukuisia opinnäytetöitä sekä graduja. Luonto ja lapsi-teemasta löytyy tutkittavaa monesta eri näkökulmasta. Tuija Aartolahti Saimaan ammattikorkeakoulusta on tehnyt opinnäytetyön vuonna 2012 aiheesta ”Miten metsä innostaa lasta – luonto esikouluikäisen leikki- ja oppimisympäristönä”. Opinnäytetyön tarkoituksena oli innoittaa varhaiskasvattajia ja vanhempia lähtemään lasten kanssa luontoon ja kuvata esikouluikäisten, varhaiskasvattajien sekä vanhempien kokemuksia lähiluonnosta innostuksen lähteenä. Tutkimuksen tulokset vahvistivat lähiluonnon soveltuvuutta lasten leikki- ja oppimisympäristöksi. Tulosten mukaan luonto on loistava paikka oivaltaa syy-seuraussuhteita. Leikkiryhmät ovat suurempia, leikkeihin otetaan luonnossa mukaan avoimemmin muitakin lapsia ja leikit ovat pitkäkestoisempia. Eri vuodenaajat tarjoavat vahvoja oppimiskokemuksia ja luovuus pääsee luonnossa valloilleen.

Minttu Matin pro gradu Oulun yliopiston kasvatustieteen tiedekunnasta vuodelta 2015 käsitteli aihetta ”Lastentarhanopettajien näkemyksiä lasten luontokuvasta ja luontokuvan tukemisesta varhaiskasvatuksessa”. Matin gradun tarkoituksena on tuoda esiin lastentarhanopettajien näkemys alle kouluikäisen lapsen luontokuvasta tänä päivänä ja kuvata sitä, millaisena lapsen luontokuva näyttäytyy päiväkodissa. Tutkimuksessa käsitellään myös lastentarhanopettajien keinoja tukea lasten luontokuvaa ja sen syntymistä varhaiskasvatuksessa.

Tuloksissa tulee ilmi, että lastentarhanopettajat näkivät alle kouluikäisen lapsen luontokuvan näyttäytyvän päiväkodissa lasten tuntemuksissa, tiedoissa, taidoissa, kokemuksina, kiinnostuksina sekä erilaisina muutoksina lasten luontokuvassa. Luontokuvan ilmeneminen riippui myös lapsen kehityksen eri vaiheista. Luontokuvaan vaikutti erilaiset tekijät, kuten asuinympäristö, vuorovaikutus, varhaiskasvatus, vierailut, media, lapsen toiminta, perhe ja erilaiset luontokuvaa rajoittavat tekijät. Varhaiskasvattajat pyrkivät tukemaan lasten luontokuvaa vuorovaikutuksella, yhteistyöllä eri järjestöjen kanssa, erilaisilla valmiilla ympäristökasvatusohjelmilla ja toiminnan tavoitteilla sekä suunnittelulla. Toivomme opinnäytetyömme tuloksella, ideakansiolla olevan samanlaisia vaikutuksia; varhaiskasvattajat saisivat ideoita lähiympäristössä toteutettaviin toimintojen suunnitteluun ja toteutukseen.

3 YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

Ympäristökasvatus on pohjimmiltaan arvokasvatusta eli ympäristöä koskevien arvojen siirtämistä seuraaville sukupolville. Ympäristökasvatuksessa on kyse kokonaisvaltaiseen ympäristövastuulliseen elämäntapaan kasvamisesta. Tämä laaja-alainen tavoite koskee kaikkia ikäryhmiä, myös pienten lasten ympäristökasvatusta. Lasten ympäristökasvatuksen tavoitteena on antaa edellytyksiä toimia ympäristötietoisena kansalaisena. Tähän tavoitteeseen pyritään lapsen jokapäiväiseen elämään liittyvillä arkisilla valinnoilla ja keinoilla, sillä arjestahan ympäristövastuullisessa elämäntavassa on kyse. Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus on jäänyt erittäin niukalle huomiolle niin Suomessa kuin maailmanlaajuisestikin, vaikka olemme tietoisia siitä, että varhaislapsuus on ensiarvoisen tärkeä oppimisen aika myöhemmän elämän kannalta. (Raittila 2011, 208, 213.)

3.1 Ympäristökasvatuksen tausta ja tavoite

Ympäristökasvatuksen juuret ovat luonnonsuojeluaatteessa, josta johtuen mielikuvat ympäristökasvatuksesta nimenomaan luontokasvatuksena ovat yhä hyvin voimakkaat. Joissain yhteyksissä ylläpidetään edelleen mielikuvaa, että ympäristökasvatus ja luontokasvatus tarkoittavat samaa asiaa ja niiden tärkeimpinä sisältöinä ajatellaan olevan luontokokemukset ja luonnontietoon liittyvää opetus. Nykyinen ympäristökasvatuksen käsite on kuitenkin tätä laajempi. Ympäristökasvatus on laaja monitieteinen kasvatuksen osa-alue, jonka ydintä on kysymys ihmisen ja ympäristön suhteesta. (Raittila 2011, 208, 210.)

Ympäristökasvatuksella on useita tavoitteita. Ensinnäkin tavoitteena on vahvistaa ihmisten tietoa siitä, että elämämme ja hyvinvointimme kannalta ympäristö on ensiarvoisen tärkeä tekijä. Toisena tavoitteena on, että ympäristöstä huolehtiva toiminta ja ympäristönäkökulmien huomioiminen tulisi olennaiseksi osaksi jokaisen arkea. Kolmantena tavoitteena on nostettu esiin myös käytännönläheisempää ja henkilökohtaisempää näkökulmaa. Ympäristökasvatuksen keinoin lapsista on tarkoitus kasvattaa ympäristöstä välittäviä ja elintavoiltaan vastuullisia kansalaisia, joilla on riittävästi ympäristöherkkyyttä sekä terve suhde luontoon ja ympäristöön. (Raittila 2011, 209-210; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 66.)

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on antaa mahdollisuus kestävää elämäntapaa tukevien käsitysten, arvojen ja asenteiden oppimiselle, jotta ihmisillä on halun lisäksi edellytykset elää kestävällä tavalla.

Ympäristöystävällisten asenteiden täytyy voida muuttua käytännön ympäristötoiminnaksi, jolloin varhaiskasvattajan rooli on merkittävässä asemassa. Varhaiskasvattajan tulisi antaa lapsille mahdollisuus kokea ympäristöä vaaliva toiminta mielekkääksi eli oikeaksi, miellyttäväksi, järkeväksi, hauskaksi ja nautinnolliseksi. Jos ympäristökasvatusta leimaa tunne luopumisesta, rajoittamisesta tai siinä ollaan osallisena vain velvollisuuden vuoksi, ei kaiken perustana oleva välittävä suhtautuminen luontoa kohtaan pääse syntymään. (Raittila 2011, 209-210.)

Ihmisten teoilla ja asenteilla on suora vaikutus ympäristöön jossa elämme. Ympäristöongelmia syntyy, kun ei tiedetä tai välitetä omista teoista ja niiden seurauksista ympäristölle. On tärkeää välittää tietoa ongelmista, jotka johtuvat käytöksestämme ympäristöä kohtaan, mutta pelkkä tiedon välittäminen ei ole tehokas tapa vaikuttaa tekoihin. Ympäristökasvatus on keino ennaltaehkäistä ongelmia ja vaikuttaa ihmisten asenteisiin omaa ympäristöämme kohtaan, ja näin ollen yksi tehokkaimmista keinoista vaikuttaa. Ympäristökasvatus on elinikäistä oppimista omasta ympäristöstään, ympäristökysymyksistä ja omasta asemastaan ympäristön hoitajana. (Cantell 2004, 18-20.)

3.2 Ympäristökasvatus ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) on esitelty kuusi eri sisällöllistä orientaatiota, jotka tulee ottaa huomioon lasten varhaiskasvatuksessa. Yksi näistä on luonnontieteellinen orientaatio, jonka tarkoituksena on tutkimalla ja kokeilemalla tutustuttaa syy- seuraussuhteisiin lähiympäristössä ja näin avata ymmärrystä luonnonilmiöille. Luonto oppimisympäristönä tarjoaakin loistavan mahdollisuuden yhdistää eri orientaatioihin tutustumista. Samalla on mahdollisuus kehittää lapsen luontosuhdetta, sekä oppia esimerkiksi matemaattisia taitoja lähiympäristöä hyödyntäen. (Parikka-Nihti 2011, 55.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) luokittelee lapsen luontaisen tavan toimia neljään eri osa-alueeseen: leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen ilmaiseminen ja kokeminen sekä tutkiminen. Jokainen näistä tavoista tulee ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa ja samoin kuin sisälläkin, kaikkia näitä voidaan toteuttaa myös luonnonympäristössä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) korostetaan, että toimiessaan itselleen mielekkäällä tavalla lapsi ilmentää omia tunteitaan ja ajatteluaan. Kun kasvattajat toimivat ja keskustelevat yhdessä lasten kanssa sekä havainnoivat lasten omaa ja keskinäistä toimintaa, avautuu aikuisille mahdollisuus kurkistaa lasten ajatteluun ja maailmaan. On tärkeää, että yksittäisten lasten henkilökohtaiset kokemukset jaetaan ryhmässä, sillä niiden avulla voidaan avartaa näkemystä ympäristöjen erilaisesta kokemisesta. Yksittäisen lapsen ko-

kemukset ympäristöstä syntyvät yksilöllisestä tulkinnasta ja ovat henkilölle itselleen tosia. Kokemuksen jakaminen toisten kanssa rikastaa kaikkien ympäristösuhdetta. (Raittila 2011, 213-214.)

Lapset leikkivät leikkimisen vuoksi ja toimintona leikki tuottaa parhaimmillaan lapselle suurta tyydytystä. Leikki on luonteeltaan sosiaalista ja toteutuu vuorovaikutuksessa toisen lapsen tai aikuisen kanssa. Kaikki mikä leikissä näkyy, on lapselle merkityksellistä. Lapset oppivat leikkiessään vaikka eivät leikikään oppiakseen. Leikin lomassa opitaan kieltä, toisen asemaan asettumista, sosiaalisia taitoja, liikunnallisia taitoja, tunteiden käsittelyä ja niin edelleen. Leikkiympäristöjen tietoinen luominen, ylläpitäminen ja uudistaminen ovat olennainen osa varhaiskasvatusta ja lasten ikä, kehitys sekä erilaisten leikkien vaatimat aika-, tila- ja välineratkaisut otetaan huomioon jo sisä- että ulkotilojen suunnittelussa. Leikkiympäristöä laajennetaan lähiympäristöön ja luontoon mahdollisuuksien mukaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Sijaintinsa vuoksi Onnimannin päiväkodissa on mitä mainioimmat mahdollisuudet suunnitella ja toteuttaa lasten kehitystä tukevaa leikkiä luonnonympäristössä.

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteissa (2005) todetaan, että päivittäinen liikunta on lapsen hyvinvoinnin ja terveen kasvun perusta. Liikkuessaan lapsi kokee liikkumisen iloa, ilmaisee tunteitaan, saa uusia elämyksiä ja oppii uutta, tutustuu itseensä, muihin ja vallitsevaan ympäristöön. Kasvattajien valinnoilla on suuri merkitys siinä, saavatko lapset mahdollisuus päivittäiseen liikkumiseen. Innostavan liikkumisympäristön luominen, liikuntaan liittyvien esteiden poistaminen ja turvallisen liikkumisen opettaminen ovat varhaiskasvattajan tehtäviä. Hyvä varhaiskasvatusympäristö on sopivan haastava, jotta se motivoi lasta ja sitä kautta vahvistaa luonnollista liikkumisen halua, herättää lapsessa halun oppia uusia asioita ja innostaa kehittämään omia taitojaan. Ympäröivän luonnon ja alueen liikunta- paikkojen hyödyntäminen on olennainen osa monipuolisten liikuntaympäristöjen ja -mahdollisuuksien tarjoamista. Onnimannin lähiluonto tarjoaa hyvät mahdollisuudet liikkumiseen ja sen kautta vaikuttaa merkittävästi lapsen hyvinvointiin ja motoriseen kehittymiseen. Lähiluonnossa on tilaa liikkua ja monimuotoinen ympäristö tarjoaa luonnostaan monipuolisesti motorisia haasteita.

Taiteelliset peruskokemukset syntyvät ympäristössä, jossa tarjotaan mahdollisuuksia musiikkiin, kuvalliseen ilmaisuun, tanssiin, draamaan, kädentaitoihin sekä kirjallisuuteen. Taidetta tekevän ja kokevan lapsen esteettisessä maailmassa on oppimisen iloa, muotoja, ääniä, tuoksua, tuntemuksia, värejä ja niin edelleen. Kasvattajan tehtävänä on antaa tilaa, aikaa ja rauhaa lapsen mielikuvitukselle, luovuudelle sekä taiteen ilmaisemiselle ja kokemiselle niin yksilönä kuin ryhmän jäsenenäkin. Ympäristön esteettisyys itsessään voi olla lapselle taide-elämys. Taiteesta iloitseva ja nauttiva kasvattaja luo ympäristössään innostavan ilmapiirin ja antaa samalla esikuvan taiteeseen suhtautumisessa. (Varhaiskasva-

tussuunnitelman perusteet 2005.) Esteettisiin arvoihin innostuneesti suhtautunut kasvattaja näkee Onnimannin lähiluonnon inspiroivana ympäristönä taiteen tekemiseen. Puutarha ja rantapuisto tarjoavat sellaisen elämysmaailman, jollaisesta monet päiväkodit voivat vain haaveilla. Onnimannin lähiluonto tarjoaa hienot olosuhteet monipuoliseen taiteen kokemiseen ja ilmaisemiseen.

Lapsen ominaisista tavoista toimia neljäs, tutkiminen, toteutuu luonnossa itsestään. Lapselle on luontaista tutkia ja ihmetellä ympäristöään, ja luonto tarjoaa tälle ihmettelylle ja tutkimiselle loputtomasti aiheita. Luonnossa tapahtuva oppiminen perustuu elämyksiin ja kokemuksellisuuteen, jotka ovat hyvin tehokkaita oppimisen välineitä ja jättävät pysyvemmän jäljen muistiin kuin kirjoista ja kuvista hankittu tieto. (Parikka-Nihti ym. 2014, 90.) Luonto mahdollistaa kaikkien aistien ja koko kehon käytön tutkimisen, kokeilemisen ja oivalluksen välineenä, joten tutkimisen toimintaympäristönä se on oivallinen. Kasvattajien tehtävä on luoda kannustava, avoin ja innostava ilmapiiri, joka mahdollistaa ja tukee lasten omaa ajattelua, ongelmanratkaisua ja mielikuvitusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Onnimannissa luonnon ”tutkimuslaboratorioon” pääsemiselle ei ole pienintäkään estettä. Luonto kaikkine tutkimuksellisine haasteineen on tarjolla päiväkodin välittömässä läheisyydessä.

3.3 Outdoor education

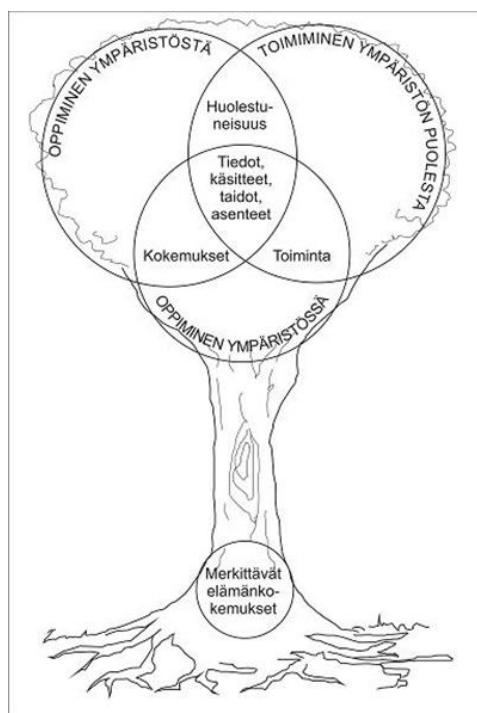
Ulkona oppimiseen varhaiskasvatuksessa on olemassa monenlaisia pedagogisia lähtökohtia. Kaikille näille pedagogiikoille on yhtenäistä toimiminen luonnonympäristössä ja kokemuksellinen oppiminen toiminnan avulla. Yksi monista pedagogiikoista, ja kaikelle tälle luonnonympäristössä tapahtuvalle oppimiselle on olemassa englanninkielinen termi, outdoor education. Outdoor educationin avulla pysytään tarkastelemaan sitä, mistä ulkona oppimisessa on kyse, ja se kattaa laajasti kaiken ulkona oppimisen ja toiminnan osa-alueet. Käsitteelle ei ole suoraan suomennettua vastinetta, karkeasti suomennettuna se voisi olla ulkoilmassa oppimista ja kasvatusta luonnonympäristössä. (Hokkanen 2013, 9 [Bartunek, Brügge, Fenoughty, Fowler, Hensler, Higgins, Laschinski, Löhrmann, Neibl, Neuman, Nicol, Seyfried&Szczepanski 2001, 1].)

Outdoor education-toiminta on jaettu kolmeen eri osa-alueeseen: ulkoiluun, ympäristökasvatukseen sekä lapsen henkilökohtaiseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Ulkoilu edistää kokonaisvaltaisesti luontosuhteen muodostumista ja sisältää liikuntakasvatuksen näkökulmaa ja luonnonympäristössä tapahtuva ympäristökasvatus antaa konkreettisia luontokokemuksia, vahvistaen näin ympäristötietoisuutta. Szczepanskin [2010] mukaan lapsen henkilökohtainen kehitys sisältää minäkuvan ja itsetunnon kehity-

tymisen. Luontoympäristö tarjoaa loistavan mahdollisuuden itsetunnon kehittymiselle esimerkiksi haasteellisella ja erilaisella maastolla, jossa voi saada onnistumisen kokemuksia (Hokkanen 2013, 10). Sosiaaliselle kehitykselle luonto tarjoaa kasvatuksellisen ympäristön yhdessä toimimisen taitojen harjoitteluun. Outdoor education-toiminnalla on hyvin samankaltaisia tavoitteita kuin Palmerin puumallissa, muun muassa oppimista luonnonympäristössä ja oppimista luonnonympäristöstä. Näiden lisäksi se sisältää ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin näkökulman, joka tulee ulkona toimimisessa automaattisesti esille. (Hokkanen 2013, 9-11 [Higgins & Loynes 1997, 6].)

3.4 Palmerin puumalli

Ympäristökasvatuksen kokonaisuutta on kuvattu monilla erilaisilla teoreettisilla malleilla. Joy A. Palmerin kehittämä puumalli on yksi käytetyimmistä ympäristökasvatuksen teoreettisista malleista. Malli pohjautuu moniin aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja teoreettisiin esityksiin. Puumallissa on esitetty kiteytetysti ympäristöopetuksen laaja monitahoisuus, jonka vuoksi se on hyvä pohja pohdittaessa ympäristökasvatuksen toteuttamista varhaiskasvatuksessa. Mallia kuvaa nimen mukaisesti puu juurineen, varsineen ja lehvästöineen. (Raittila 2011, 211.)

KUVIO 1. Palmerin puumalli (Cantell 2004 [Palmer 1998].)

Palmerin mukaan merkittävät elämäkokemukset luovat ympäristökasvatuksen, ja ovat siten puun juuret. Kodissa ja päiväkodin arjessa annetut toimintamallit välittyvät lapsille, samoin jokaisen kasvattajan omat arvot ja asenteet. Kodin ja varhaiskasvattajien positiivisella asenteella ja roolimalleilla voidaan luoda ympäristövastuullinen ilmapiiri, joka ajan saatossa muovautuu yksilölle elinikäiseksi ajattelun- ja toimintaperiaatteeksi. (Raittila 2011, 211.)

Ympäristökasvatuksen sisällöt on Palmerin puumallissa esitetty puun lehvästössä, joka jakaantuu kolmeen osaan:

1. oppiminen ympäristössä
2. oppiminen ympäristöstä
3. toimiminen ympäristön puolesta

(Raittila 2011, 211.)

Mallin mukaan toiminnallisuus ja kokemuksellisuus liittyvät vahvasti ympäristössä oppimiseen. Alle kouluikäisten lasten oppiminen ympäristössä tapahtuu käytännönläheisesti, pääasiassa leikkimällä, liikkumalla ja tutkimalla paikkoja. Luonnossa saatujen kokemusten avulla tieto, taito ja kyvyt luonnossa selviytymiseen hankitaan suorassa vuorovaikutuksessa fyysisen todellisuuden kanssa. Lasten ympäristökasvatuksessa hyödynnetään lasten omaa aktiivisuutta ja suunnataan kokemuksia niin, että he voisivat muodostaa monipuolisen ja rikkaan perustan ympäristösuhteelleen. (Raittila 2011, 213.)

Oppiminen erilaisissa fyysisissä ympäristöissä tarkoittaa sitä, että lapset saavat kokemuksia mahdollisimman monenlaisista ympäristöistä päiväkodin elämämaailman lisäksi. Lasten tiedot, taidot ja asenteet suhteessa ympäristöön rikastuvat, kun he saavat kokemuksia siitä, miten erilaiseen toimintaan ja kokemukseen kukin fyysinen ympäristö antaa mahdollisuudet. Varhaislapsuuden aikana tapahtuva oppiminen ympäristössä tuottaa juuri niitä merkittäviä elämäkokemuksia, eli Palmerin mallin puun juuret, joiden varassa ympäristövastuullisuus kehittyy. Palmerin mukaan erityisesti esteettinen suhde ympäristöön monipuolistuu ympäristössä oppimisesta. (Raittila 2011, 213, 215.)

Toinen ympäristökasvatuksen sisältöä kuvaava lehvästö Palmerin mallissa on nimetty oppimiseksi ympäristöstä. Se tarkoittaa käytännössä empiiristä ympäristön tutkimista ja tiedon hankkimista ympäristöstä. Pohjimmiltaan on kyse perinteisestä luonnontieteellisestä ympäristön tutkimisesta. (Raittila 2011, 213.) Ympäristöstä oppiminen on tuotu esille Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2015), jossa yksi sisältöalueista on nimeltään ”tutkin ja toimin ympäristössäni”. Kuvauksessa tuodaan esille, että esiopetuksessa tutustutaan tutkivaan oppimiseen havainnoimalla ja tutkimalla ympäristöä

sekä kokeilemalla ja päättelemällä. Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) puhutaan luonnontieteellisestä orientaatiosta jossa havainnoimalla, tutkimalla ja kokeilemalla syvennyttään elollisen luonnon ilmiöihin.

Palmerin mallin kolmas sisällöllinen kokonaisuus eli osallistuminen toimintaan ympäristön puolesta sisältää selkeän arvokasvatuksellisen näkökulman. Päiväkotien arjen käytännöt ja toimintatavat perustuvat arvoihin. Varhaiskasvattajien toiminta voi muuttaa osaltaan niitä näkemyksiä, joita ympäristöstä on vallalla. Kuten Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteissa (2005) todetaan, kasvattaminen edellyttää kasvattajalta aina arvovalintoja. Ympäristökasvatusta suoraan tai välillisesti tukevien, esimerkiksi päiväkodin arjen järjestämistä koskevien, arvovalintojen myötävaikutuksesta aikuiset voivat kylvää ensimmäiset siemenet osallistuvien, ympäristövastuullisten kansalaisten kasvattamisessa. Ympäristön puolesta toimiminen edellyttää tietenkin toimintamalleja siitä, mitä yksittäinen ihminen voi konkreettisesti tehdä kestävän elämäntavan hyväksi. Konkreettisen toiminnan myötä lapset saavat kokemuksia kykeneväisyydestään toimimaan merkittäväällä tavalla ympäristön puolesta. On oleellista tuoda esiin, että pienilläkin teoilla on vaikutusta, kun tekijöitä on paljon. (Raittila 2011, 213.)

4 LUONTOSUHDE

Luonnon merkitys, arvostus ja miten se näyttäytyy elämässä kertovat luonnon ja ihmisen välisestä suhteesta. Luontosuhteella on vaikutusta siihen, kuinka luonto koetaan ja miten sitä kohdellaan; koetaanko se vain hyödyn tuottajana vai arvostetaanko sitä sellaisenaan. Myönteinen luontosuhde näyttäytyy positiivisena toimimisena luonnon eduksi ja haluan vaikuttaa siihen liittyvissä asioissa. (Cantell 2011, 332.) Luontosuhteen muodostuminen jatkuu koko lapsuuden ajan. Aikuisten tehtävä on vain mahdollistaa lapselle myönteisten kokemusten hankkiminen. Aikuisten vastuulla on viedä lapset luontoon, tarjota elämyksiä ja ihmetyksen aiheita. Lapset nauttivat saadessaan käyttää mielikuvitusta luonnon omissa, muokkaamattomissa paikoissa. (Cantell 2011, 332; Polvinen, Pihlajamaa & Berg 2012.)

4.1 Luontosuhteen muodostuminen

Merkittävässä roolissa luontosuhteen luomiselle ovat lapsuus ja sen aikaiset kokemukset. Luontosuhteen muodostaminen jo lapsuudessa vaikuttaa ihmisen suhtautumiseen luontoon aikuisiällä ja siihen, miten luontoa kohtelee. Lapsi alkaa muodostaa suhdettaan maailmaan jo sikiö aikana, ja ensimmäisinä vuosina lapsi on luonnostaan hyvin kiinnostunut ympäristöstä ja oppimista tapahtuu valtavasti. (Cantell 2011, 332.) Lapselle tulisi antaa mahdollisuus nauttia ympäristöstä ja painotuksen tulisi olla luonnon rakastamisessa. Pienen ihmiselle ei saa säilyttää vastuuta luonnon saastumisen ehkäisemisestä, sillä uhkakuvien käsittely kuuluu aikuisille. Rakkaus luontoon johtaa pitemmällä aikavälillä haluan suojella luontoa ja sitä kautta myös saastumisen ehkäisemiseen. (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2013, 521.)

Kaikista ei tietenkään tule luonnossa liikkumisesta automaattisesti nauttavia aikuisia, vaan lapsena luotu hyvä luontosuhde voi näyttäytyä myöhemmin luontoa säästävänä ajatteluna ja toimintana. Luonto tuottaa meille puhdasta vettä, ilmaa ja ravintoa jota ilman emme voi elää, joten omilla teoilla emme halua aiheuttaa vahinkoa näinkin tärkeälle asialle. Ymmärrys siitä, että omalla toiminnalla on vaikutus luontoon ja luonnolla on vaikutus omaan hyvinvointiimme, ovat luontosuhteen luomisen keskeisiä tavoitteita. (Salminen, Paavola, Hirvonen, Luona-Helminen, Jääskeläinen, Karhu & Peltonen 2003, 10-11.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2015) nostetaan esiin luontosuhteen syntymisen tukeminen. Esiopetuksen toteuttamisen periaatteissa on eritelty ympäristökasvatukseen liittyvä kokonaisuus ”Tutkin ja toimin ympäristössäni”. Suunnitelman perusteissa todetaan, että esiopetuksen tehtävänä on vahvistaa luonnontuntemusta ja luontosuhdetta. Luonnossa liikkumisen ja luonnon tutkimisen avulla tarjotaan lapselle kokemuksia, jotka tukevat ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä. Luontokokemusten lisäksi lapselle tarjotaan mahdollisuus tutkia ja tutustua kasveihin, eläimiin ja luonnon ilmiöihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuus olla mukana huolehtimassa omasta ympäristöstään ja sen viihtyisyydestä.

4.2 Kasvattajan rooli

Ihminen on synnynnäisesti luonnonlapsi ja kiinnostunut luonnon elementeistä. Tätä sisäsyntyistä rakkautta kutsutaan biofiliaksi. Pienten lasten ulkoiluun liittyviä touhuja seuratessa huomaa, että yleensä he tutkivat enemmän fyysistä ympäristöään kuin viettävät aikaansa seurustellen aikuisten kanssa. Menneisyyden metsästäjä-keräilijän geeneissä on edelleen vahvana tarve keräillä, tutkia ja seikkailla. Tämä ominaisuus näkyy erityisesti lapsissa, jotka tutkivat ja muokkaavat ympäristöään, rakentavat majoja ja kokonaisia omia maailmoja. Taina Laaksoharju on huomannut tutkimuksissaan Kumpulán koulukasvitarhalla, että myös kaupungissa elävät alakouluikäiset lapset muodostavat luonnonympäristöön hyvin läheisen suhteen erittäin nopeasti saadessaan siihen mahdollisuuden. Lapset tutkivat, kokeilevat, käyttävät ja muovaavat luonnonelementtejä luovasti ja tuntevat olonsa pian kotoisaksi luonnossa. Sama pätee mitä todennäköisimmin myös varhaiskasvatusikäisiin lapsiin. Aikuiset voivat valinnoillaan olla tukemassa luontosuhteen syntyä ja vaikuttaa sitä kautta laajasti sekä yksilön että ympäristön hyvinvointiin. (Bergholm & Laaksoharju 2011.)

Kasvattajan rooli on tukea ja kannustaa lapsen uteliaisuutta ja ihmettelyä. Kun lapsen havainnoimia asioita tutkitaan yhdessä, tulee lapselle kokemus, että tehdyt havainnot ovat merkityksellisiä. Kasvattajien tulee tarjota turvallinen ympäristö, joka mahdollistaa lapsille ilmiöiden tutkimisen ja omien aistien ja motoriikan harjoittamisen. Lasten kanssa voi tutustua yhdessä lähiympäristöön ja löytää sieltä paikka, joka on monipuolinen ja innostaa erilaisiin leikkeihin. Lapsi oppii kun tuntee olonsa turvalliseksi, joten tutustumalla ja toistuvia vierailuja tekemällä lähiympäristöön tulee paikasta tuttu ja turvallinen. (Parikka- Nihti & Suomela 2014, 79). Pienen ihmisen aistit ovat herkkiä havainnoimaan ympäristöä ja heillä on ihmeellinen kyky löytää mitä pienimpiä kiinnostavia asioita ympäristöstään. Aikuisen tulisi arvostaa tätä kiinnostusta ja olla mukana tutkimassa ympäristöä lapsen kanssa. Kaikilla perheillä ei ole

mahdollisuutta tai halua elää luonnon keskellä, mutta jokaisen elinympäristöstä löytyy joku pieni alue, jossa lapsi voi aistia luonnon läheisyyttä, esimerkiksi puun lehtien suhinaa, lintujen laulua ja niin edelleen. Lapsena lähiympäristössä saadut luontokokemukset säilyvät mielessä usein koko elämän ajan. (Vilen ym. 2013, 521-522.)

Luontosuhdetta ei pääse syntymään, jos sille ei anneta tilaisuutta. Aikuisten esimerkillä ja kannustuksella lapsen innostus ja kiinnostus luontoon säilyy. Innostus luontoon on tärkeää säilyttää, koska myöhemmin se muuttuu arvostukseksi luontoa kohtaan. Aina ei kuitenkaan tarvitse lähteä metsään, kuten aiemmin mainittiin, kokemuksia luonnosta voi saada ihan arkipäiväisissä asioissa, ulkoillessa omalla pihalla tai matkalla päiväkotiin. Omaan lähiluontoon tutustumisella on suuri merkitys positiivisen luontosuhteen muodostumiselle. (Cantell 2011, 332.; Polvinen ym. 2012.)

Luontosuhteen muodostumisen hidasteena on useimmiten aikuisten varovaisuus. Lapsillakin on omat pelkonsa luontoon ja sen eläimiin liittyen. Terve varovaisuus ei ole koskaan pahasta, mutta pelkojen ruokkiminen ei edistä luontosuhteen kehittymistä. Turvallisuus on aina huomioitava lasten kanssa ja riskit on hyvä kartoittaa. Luonnossa liikkumisen turvallisuutta ja sitä kautta myös mielekkyyttä voi lisätä hyvällä suunnittelulla. Varsinkin uusiin ympäristöihin kohdistuvia retkiä suunnitellessa on hyvä kirjata ylös esimerkiksi retkelle osallistujat ja heidän tehtävänsä, varusteet, retkikohteen ominaisuudet ja vaarat, siirtyminen matkakohteeseen ja takaisin sekä retkestä tiedottaminen lasten koteihin ja yksikön sisällä. Jos luonnossa liikkuminen estyy kasvattajien varovaisuuden vuoksi, voi vähäisellä kontaktilla luontoon olla negatiivisia vaikutuksia muun muassa lapsen itseluottamukseen, luovuuteen, kehitykseen ja kykyyn hallita kokonaisuuksia. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 70; Päivähoidon turvallisuussuunnittelu 2008, liite 3.)

4.3 Osallisuus

Lasten osallisuutta velvoittavat monet asiakirjat Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksesta [1989] Suomen perustuslakiin (Peltoluhta 2013, 4.) Lisäksi Varhaiskasvatuslakiin tehtiin vuonna 2015 muutossäädös, jonka mukaan lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36.) Varhaiskasvatuksen perusteet (2005) mainitsee arvopohjassaan lapsen ihmisarvon olevan perusarvo, johon on liitetty neljä yleisperiaatetta. Yksi näistä periaatteista on lapsen mielipiteen huomioiminen.

Luontosuhteeseen ja ympäristökasvatukseen liittyy olennaisena asiana osallisuus. Osallisuus tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että tuntee kuuluvansa ja olevansa osa luontoa ja yhteiskuntaa. Osallisuuden tunteen muodostamiseen auttaa tieto siitä, miten luonto toimii, miten omat teot ja päätökset vaikuttavat luonnon toimintaan tai ongelmiin. Osallisuuden kokeminen on parhaimmillaan voimaannuttava tunne siitä että omilla teoilla on merkitys. (Cantell 2011, 65.)

Varhaiskasvatuksessa lapsen osallisuus näkyy arjen perustoimintojen ja rutiinien lomassa. Tärkeää on nähdä lapsi oman arkensa toimijana ja vaikuttajana. Kasvattajat lisäävät osallisuutta ottamalla projektien suunnittelussa huomioon lasten ideoita ja mielipiteitä. Lapsen kasvamisessa aktiiviseksi kansalaiseksi on olennaista antaa lapselle tilaa suunnitella ja toteuttaa toimintaa huomioon ottaen lapsen kehitystaso. Kasvattajan tehtävä on mahdollistaa lapselle tämä ja olla tarpeen tullen tukena ja vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Lapsella on oikeus tehdä sitä mitä jo osaa, ja harjoitella kaikkea sitä, mitä ei vielä osaa. (Peltohuhta 2013, 16- 17 [Turja 2011, 47].)

Lapsen osallisuuden kokemuksia päästään luomaan päivähoidossa lapsiryhmässä ja lähiympäristössä. Osallisuutta ei voida kokea yksin, vaan se tapahtuu vuorovaikutuksessa. Lapsen näkemysten ja mielipiteiden huomioiminen vahvistaa osallisuuden tunnetta, tunnetta siitä että kuuluu johonkin. Tunne osallisuudesta synnyttää myös vastuunkantamisen siitä, mihin kuuluu. Toisin sanoen osallisuuden tunteminen omassa ympäristössä ja yhteiskunnassa tuo mukanaan ympäristövastuullisen ajattelunmallin. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 49-53.)

5 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN HYÖDYT

Varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatuksen tavoitteena on lapsen kehittyminen fyysisesti, emotionaalisesti ja kognitiivisesti. Ympäristö tarjoaa lukuisia eri tapoja oppimiselle ja haastaa lasta eri tavoin. Lapset oppivat kokonaisvaltaisesti koko kehollaan ja kaikilla aisteillaan. Ulkona luonnossa lapsi pääsee käyttämään tehokkaasti kaikkia aistejaan, kuulo ja näköaistin lisäksi lapsi saa uusia elämyksiä myös haju-, tunto-, tasapaino ja makuaisteilleen. Lapselle on luontaista tunnustella ja kosketella uusia asioita. Tasapainoilemalla ja liikkumisella lapset kokevat ympäristönsä, ja luonto antaa tähän ihan omanlaisensa haasteet verrattuna rakennettuihin leikkiympäristöihin. Monipuolinen ja kiinnostava ympäristö tukee lapsen motorista, kognitiivista, esteettistä kehitystä unohtamatta sosiaalisia taitoja ja mielikuvitusta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 66, 81- 83.)

5.1 Luonnon hyvinvointivaikutukset

Yhteiskunnan muutokset ovat vuosikymmenten ajan vieraannuttaneet ihmisiä luonnosta. Kaupunkilaistuminen ja kaupunkien kasvaminen asettavat haasteita viheralueiden rakentamiseen. Onneksi kaupungeista kuitenkin löytyy puistoalueita, joissa on mahdollista päästä kosketukseen luonnon kanssa. Vaikka yleisesti ollaan huolissaan lasten ja nuorten vieraantumisen luonnosta, on suurimmalla osalla suomalaisista vielä nykyäänkin taipuvaisuutta luontoherkkyyteen. Vapaa-ajan harrastukset liittyvät usein juurikin ulkoiluun ja luontoon. (Mielenterveystalo 2015.)

Luonnon vaikutus ihmisten hyvinvointiin on todella laaja. Sillä on positiivisia vaikutuksia kokonaisvaltaisesti ihmisten fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Jo lyhyt oleskelu luonnossa alentaa verenpainetta ja vähentää lihasjännitystä. Pidempiaikaisella oleskelulla luonnossa voidaan helpottaa stressiä, jota ilmenee lapsillakin johtuen muun muassa suurista päiväkotiryhmistä. Kehitysvaiheessa olevien lasten stressi onkin vielä haitallisempaa kuin aikuisten, jatkuva haitallisessa stressitilassa olominen vaikeuttaa keskittymiskykyä ja oppimista, ja sillä on vaikutus niin fyysiseen, hermoston kuin kognitiiviseen kehitykseen. (Yli-Viikari 2011.)

Luonto houkuttelee ja haastaa niin aikuisia kuin lapsia liikkumaan. Liikunta jo itsessään alentaa verenpainetta ja kohentaa mielialaa, ja yhdistämällä liikunnan luontoon positiiviset vaikutukset vain vahvistuvat. Aina ei tarvitse lähteä metsään. Jo luontoäänien kuuntelulla tai ikkunasta näkyvän luontomaise-

man katselulla on merkittäviä vaikutuksia psyykkiseen terveyteen ja mielialan kohenemiseen. Kaiken tämän lisäksi luonto lisää yhteisöllisyyttä, ja yhdistää siellä liikkujia enemmän kuin muut ympäristöt. Luonnossa koetaan tasa- arvoisuutta huolimatta yhteiskunnallisista asemista. (Tourula & Rautio 2014, 20, 27, 36.)

Richard Louv on tutkinut laajasti luonnonympäristön merkitystä ihmisen hyvinvoinnille ja koonnut kirjansa ”Last Child in the Woods”[(2005)] suuren määrän aiheeseen liittyviä eri alojen tutkimuksia. Tutkimukset osoittavat, että luonnonmukainen ympäristö lisää optimismia, luovuutta, itsenäisyyttä, itseluottamusta, keskittymiskykyä, yhteistyökykyä, myötätuntoa, turvallisuuden tunnetta ja ystävyyttä. Luonnonympäristössä lasten välinen hierarkia perustuu luovuuteen ja kekseliäisyyteen. Yksitoikkoisemmassa ympäristössä fyysisen voiman merkitys korostuu selvästi enemmän. Lapsen kehityksen kannalta vapaa, luova ja tutkiva leikki on todettu erityisen tärkeäksi. Lapsesta lähtevä ja lasten itsensä ohjaama vapaa leikki toteutuu parhaiten luonnossa, joka tarjoaa mahdollisuuksia omaehtoiseen toimintaan ja itsensä haastamiseen. (Pajanen 2011.)

5.2 Oppiminen

Luonnossa ollessaan lapselle herää monenlaisia kysymyksiä, mikä on osoitus lapsen kiinnostuksesta ja halusta saada lisää tietoa. Matemaattisia käsitteitä voidaan tutkia konkreettisesti erilaisten luonnonmateriaalien avulla. Tarkasteluun voidaan ottaa esimerkiksi erilaisia muotoja, harjoitella mittaamista tai jopa tehdä yksinkertaisia diagrammeja. Vertailemalla ilmiöiden samankaltaisuutta ja erilaisuutta (esimerkiksi korkeampi-matalampi) sekä luokittelemalla luonnosta löytyviä asioita (esimerkiksi sileä-rosoinen) kehitetään ajattelun taitoa ja opitaan käsitteitä. (Vilen ym. 2013, 522.)

Luonto- ja ympäristöoppimiseen kuuluu olennaisesti havaintojen tekeminen. Lapsia tulisi tietoisesti ohjata havainnoimaan ympäristön ilmiöitä kaikilla aisteilla. Kuvailemalla havaintoja kiinnitetään huomiota ilmiöiden ominaisuuksiin ja opitaan erottamaan ilmiölle ominaisia asioita. Luonto tarjoaa lukemattomat määrät mahdollisuuksia havainnointiin. Havainnoitavia ilmiöitä ja asioita voivat olla esimerkiksi pienessä mittakaavassa tehtävä kasvin rakenteen tutkiminen ja laajempaa ajattelua ja pitkäkestoisesta seuranta vaativa vuodenaikojen vaihtelun tai säätilojen seuranta. Havainnoinnin ja tutkimisen ohessa myös kielellinen ilmaisu vahvistuu. Luontokokemuksista syntyy usein aiheita, joista voidaan kehitellä monimuotoisesti työstettäviä projekteja. (Vilen ym. 2013, 522-523.)

Tutkiva ongelmanratkaisu on lasten luonnollinen tapa oppia. Lapsille herää jatkuvasti kysymyksiä. Usein ajatellaan, että aikuisen tulisi antaa vastaus lapsen kysymyksiin. Kysymys on kuitenkin otollinen tilanne ratkaista asia tutkivan ongelmanratkaisun keinoin. On hyvä huomata, että alle kouluikäisten lasten tutkimuksissa oleellista on kiinnostuksen herättäminen oppimiseen, ei niinkään oikean tiedon välittäminen. Tutkimusten aloittamisessa ja etenemisessä aikuisen tulisi kyetä etenemään sopusoinnussa lasten kykyjen ja kiinnostuksen kanssa. Aikuinen luo kannustavan ja positiivisen ilmapiirin oppimiselle, järjestee oppimistoimintoja, auttaa lapsia havaintojen teossa sekä syventää tai ohjaa kysymyksillä tutkimusta eteenpäin. (Vilen ym. 2013, 523.)

5.3 Motoriset taidot ja terveys

Varhaislapsuuden ympäristökasvatuksessa peruslähtökohtia ovat ulkona oleminen ja ulkoilusta nauttiminen sekä leikkiminen. Päivähoidon kasvatustavoitteet toteutuvat luonnossa monipuolisesti, sillä ulkona voidaan tehdä kaikkea sitä mitä sisälläkin ja lisäksi paljon muuta. Kun lapsi oppii hahmottamaan omaa lähiympäristöään, hänen on helpompi oppia liikkumaan myös uusissa ympäristöissä, sillä lapset hahmottavat ympäristöään paljolti liikkumisen avulla. Liikkuminen on lapselle hyvin luontaista ja lapset liikkuvat itse hengästymiseen asti, jos siihen vain suodaan mahdollisuus. Usein sisätiloissa ja rajoituksissa ulkoleikkipaikoissa joudutaan asettamaan rajoitteita liikkumiselle turvallisuuden ja tilan puutteen vuoksi, mutta luonto antaa tähänkin enemmän mahdollisuuksia. Luonnossa on tilaa ja haasteita lapsen motoriikan kehittämiseksi epätasaisen maaston ja lukuisien kiipeily ja rakentelumahdollisuuksien myötä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 92; Vilen ym. 2013, 522.)

Liikunnan positiiviset vaikutukset lasten terveyteen, kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja hyvinvointiin ovat laajalti tunnistettuja. Liikunta edistää lapsen normaalia fyysistä kasvua ja kehitystä. Lihaksisto kehittyy ja lihasvoima lisääntyy kun lapsi saa liikkua säännöllisesti. Liikkumisella on myönteinen vaikutus myös sidekudosten, jänteiden ja luukudoksen kasvuun sekä hengitys- ja verenkiertoelimistön kehittymiseen. Fyysinen aktiivisuus ennaltaehkäisee ylipainon, 2-tyyppin diabeteksen, sydän- ja verisuonitautien, tuki- ja liikuntaelinten sairauksien sekä osteoporoosin syntymistä. Riittävä päivittäinen fyysinen aktiivisuus lapsuudessa vähentää monien terveyttä heikentävien tekijöiden ilmenemistä myöhemmin elämässä. Jos liikunnallinen elämäntapa omaksutaan jo varhain, terveyteen myönteisesti vaikuttavat tekijät alkavat vuosien kuluessa kasautua. (Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset 2005; Nuori Suomi ry 2009.)

Päivittäisen liikunnan määrän väheneminen yhdessä ravinnosta saadun energian määrän lisääntymisen kanssa on johtanut siihen, että ylipainoisten lasten määrä kasvaa jatkuvasti. Tällä hetkellä ylipainosta kärsii jo 10-20 prosenttia kaikista alle kouluikäisistä lapsista. Huoleen lasten ja nuorten riittävästä liikunta-aktiivisuudesta on viime vuosina Suomessa tartuttu muun muassa laatimalla omat kansalliset liikuntasuositukset. Kansainvälisiin liikuntasuosituksiin pohjautuvan käsityksen mukaan päivittäiseksi liikunnan kokonaismääräksi ei enää riitä yksi tunti reipasta liikuntaa päivässä. Riittävän kuormittavaa eli hengästyttävää liikuntaa tulisi olla joka päivä vähintään kaksi tuntia. (Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset 2005; Nuori Suomi ry 2009.)

Myös motoristen taitojen kehittyminen vaatii päivittäisiä mahdollisuuksia liikkumiseen. Motoriset taidot kehittyvät, kun lapsi saa riittävästi kokeilla ja opetella uusia taitoja sekä toistaa aikaisemmin oppimiaan taitoja useissa erilaisissa ympäristöissä erilaisten välineiden kanssa. (Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset 2005). Luonto tarjoaa motoriikan kehittymiselle hyvät mahdollisuudet. Lapsen karkeamotoriikka harjaantuu luonnon vaihtelevissa ympäristöissä liikuttaessa sekä tasapaino, ketteryys ja fyysinen kestävyys kehittyvät. Luonnossa tulee myös ilman erillistä ohjausta tehtyä hienomotoriikka kehittäviä harjoituksia, esimerkiksi kerätessä luonnonmateriaaleja ja rakenneltaessa niillä. (Vilen ym. 2013, 522.)

Luontoyhteyden heikkenemisellä on vakavia terveysseuraamuksia allergiaterveyttä ajatellen. Suomessa jo melkein joka toinen lapsi kärsii jonkinlaisesta allergiasta. Eurooppalainen allergiatutkimus osoittaa kiistatta, että kaupungeissa asuville ihmisille ei kehity samanlaista toimivaa immuunijärjestelmää kuin maaseudulla asuville, enemmän luonnon kanssa tekemisissä oleville ihmisille. Luonnottomassa ympäristössä immuunijärjestelmä ei opi varmuudella erottamaan, mikä elimistöön joutuva aines on vaaratonta ja mikä vaarallista. Siksi immuunijärjestelmä reagoi herkemmin myös vaarattomiin asioihin, kuten koivun siitepölyyn. Vanhempien ja kasvattajien asenteisiin tarvitaan muutosta, jota kansallinen allergiaohjelma 2008- 2018 pyrkii saamaan aikaan. Allergeenien välttämisen sijaan lähtökohtana on altistua niille tarkoituksenmukaisesti ja vahvistaa näin elimistön puolustusmekanismeja. Luonnossa touhuaminen rakentaa lapsen luontaisen vastustuskyvyn perustan ja lopulta terveen aikuisen. (Saarinen 2011.)

Raitis ilma tekee hyvää elimistölle ja luonnossa liikkuminen tuottaa mielihyvää elimistöön kehittyvien mielihyvähormonien vuoksi. Ulkoilu ja touhuaminen luonnossa vahvistavat vastustuskykyä sairauksille, saa aikaan hyvän ruokahalun ja luonnollisen väsymyksen. Ulkona lapsi on virkeä ja vastaanottavai-

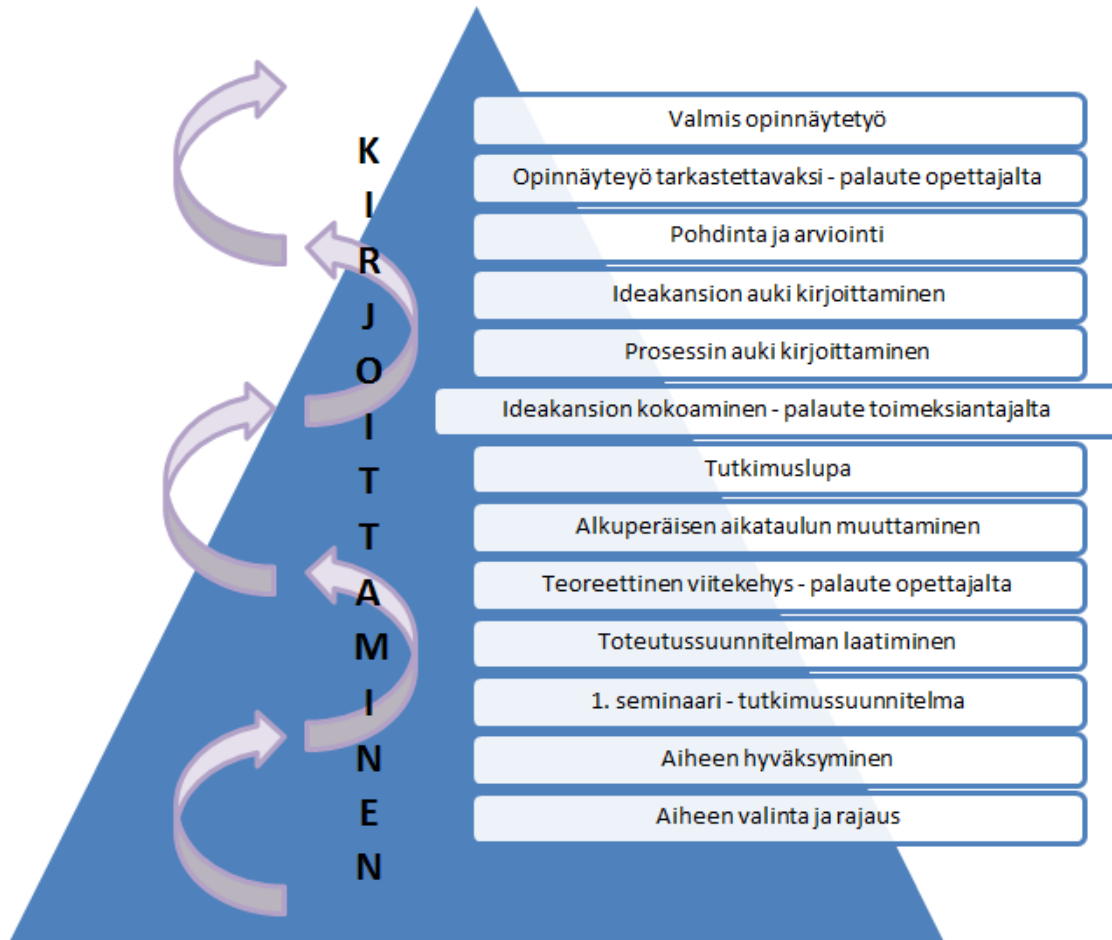
nen, mikä edistää esimerkiksi oppimista. Sisätiloihin verrattaessa luonnossa on moninkertainen määrä tilaa ja siten lapsilla on mahdollisuus liikkua vapaammin ja purkaa energiaansa. (Vilen ym. 2013, 522.)

5.4 Tunne-elämykset ja sosiaaliset taidot

Elämän varrelta kokemukset, joissa tunteet ovat vahvasti mukana, jäävät parhaiten mieleen. Pienten lasten oppimisessa pitäisikin painottaa lasten omaehtoisen toiminnan kautta saatuja elämyksiä. Lapsi kokee luonnosta monenlaisia tunne- ja esteettisiä kokemuksia jotka ovat luontainen pohja luovalle toiminnalle. Luonnossa saadut elämykset virittävät lasta käsittelemään elämyksiään taiteen avulla itenäisestikin, mutta aikuisen kannattaa myös ohjata ja omalla toiminnallaan tukea lasta siihen. Ympäristöstä löytyvä luonnonmateriaali innostaa leikkimään sekä myös leikin ohella kehittää mielikuvitusta. Myös uskonnolliset ja elämäkatsomukselliset kysymykset ovat läheisesti yhteydessä tunteisiin ja heräävät siksi usein luonnossa. (Vilen ym. 2013, 522-523.)

Luonto on neutraali ympäristö ja tasa- arvoinen kaikkia leikkijöitä kohtaan. Lapset pääsevät kehittämään vuorovaikutustaitojaan luonnossa leikkimällä ihan eri tavalla kuin sisätiloissa. Ulkona leikkiessä tulee opetella ottamaan huomioon muiden leikkijöiden lisäksi myös ympäristö, missä leikki tapahtuu. Ymmärrys ja kunnioitus muuta elävää elämää kohtaan kehittyvät, kun luonto tulee tutuksi ja sitä kautta arvostetuksi. Luonnossa touhuttaessa lapsia on helppo ohjata tiedostamaan, mitä luonnossa voi tehdä ja mitä ei. Empatiataitoja voidaan vahvistaa esimerkiksi mietittäessä yhdessä, miksi puista ei saa turhaan repiä tuohta tai eläydyttäessä eläinten elämään. Lapsi oppii eettisiä taitoja, kuten itsestä ja toisista huolehtimista ja vastuuta ympäristön tilasta. Erilaisessa ympäristössä aikuisten luoma turvallinen olotila on hyvä pohja emotionaaliselle kasvulle. Tunne oman elämäntilanteen lisääntymisestä syntyy, kun oppii liikkumaan erilaisissa ympäristöissä. Lisäksi lasten sosiaaliset suhteet lujittuvat kun päästään jakamaan yhdessä elämyksiä ja kokemuksia. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 94; Vilen ym. 2013, 522.)

6 PROSESSIN KUVAUS

KUVIO 2. Prosessin kuvaus

Opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle palaverista Onnimannin päiväkodin johtaja Liisa Koposen kanssa 3.9.2015. Ideoimme tuolloin yhdessä, mistä aiheesta opinnäytetyön voisimme tehdä ja millaisesta työstä toimeksiantaja hyötyisi. Pyörittelimme monenlaisia opinnäytetyöaiheita ja moni aihe olisi ollut sekä toimeksiantajalle hyödyllinen että meitä kiinnostava. Yksi aiheista oli päiväkodinjohtajan ajatus siitä, että päiväkodin monipuolista lähiluontoa voisi hyödyntää paljon enemmän päiväkodin arjessa. Olimme yhtä mieltä siitä, että lasten luontoon vieminen on ehdottomasti hyvä asia. Olemme molemmat viettäneet lapsuutemme luonnon läheisyydessä ja koemme, että lapsuudessa saadut luontokokemukset ovat monella tapaa vaikuttaneet suotuisasti myöhempään elämäämme. Pohdiskelimme, että ehkä päiväkodin porttien sisältä lähdetäisiin herkemmin lähiluontoon, jos ideoita luonnossa toimimiseen olisi helposti saatavilla. Siitä lähti ajatus aloittaa ideakansio kokoaminen lähiluonnon hyödyntämiseen.

Kuten Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara toteavat, toiminnallisen opinnäytetyön aihe on usein tekijälleen hyvin läheinen. Toisaalta vaikka opinnäytetyön tuleekin olla tekijälleen mieleinen, sen laajuus täytyy rajata, ettei tekemiseen kulu liikaa resursseja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 66-67). Myös Vilka ja Airaksinen (2003, 18) korostavat opinnäytetyön rajaamisen tärkeyttä. Tämä ajatus mielesämme teimme jo prosessin alkuvaiheessa rajauksen, jonka mukaan pidättäydyimme vain ideakansion keräämisessä. Pohdimme sitä, tuottaisimmeko myös materiaalit tai osan materiaaleista, joita toimintojen toteuttamiseen tarvitaan. Pohdimme myös mahdollisuutta kokeilla ideoitamme käytännössä lapsiryhmän kanssa. Arvelimme kuitenkin prosessin paisuvan helposti liian laajaksi ja siksi päätimme tuottaa opinnäytetyön tuotoksena ainoastaan ideakansion.

Opinnäytetyöprosessi haluttiin saada ripeästi käyntiin, olihan tarkoituksenamme valmistua jo seuraavan vuoden keväällä. Aiheemme hyväksyttiin, opettajien toimesta, 10.9.2015 ja tutkimussuunnitelma esiteltiin seminaarissa tasan viikkoa myöhemmin 17.9.2015. Noihin aikoihin laadittiin myös suuntaa antava toteutussuunnitelma. Kirjasimme ylös, mitä tehdään ja missä aikataulussa. Päätimme edetä järjestelmällisesti siten, että kokoaisimme ensin teoriapohjan, josta pyydämme palautetta opinnäytetyötämme ohjaavalta opettajalta. Vasta sen jälkeen ajatuksena oli alkaa koota ideakansiota, vaikka mukavinta olisikin ollut aloittaa työ ideakansion kokoamisesta. Etenimme koko prosessin ajan alkuperäisen suunnitelmamme mukaisesti, joskin kiristimme myöhemmin aikataulua siten, että työ olisi mahdollisimman valmis helmikuun 2016 loppuun mennessä. Aikataulun muutettiin, koska tiesimme maalikuussa alkavan pitkän työssäoppimisjakson. Toivoimme, että opinnäytetyö olisi mahdollisimman valmiiksi tehty ennen harjoittelun alkua ja sitä kautta saisimme keskittyä harjoitteluun täysipainoisesti.

Vaikka opinnäytetyön toteutus ja asioiden tekemisen järjestys oli melko tarkasti suunniteltu, käytännössä kirjasimme ja kirjoitimme kaikkea opinnäytetyöhön liittyvää muistiin pitkin prosessin kulkua. Kuten Tutki ja kirjoita kirjassa todetaan, koko tutkimusprosessin ajan tutkija käyttää kirjoittamista miettimisen, lukemisen, luokittelun ja päättelyn apuvälineenä. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 29). Asioiden ja ajatusten kirjaaminen todella helpotti kirjoittamistyötä prosessin loppuvaiheilla. Muistiinpanoista pystyi hahmottamaan esimerkiksi sitä, miksi johonkin ratkaisuun oikeastaan päädyttiin, millaiset asiat olivat mietityttäneet prosessin varrella ja missä vaiheessa prosessia tapahtui mitään. Alussa laadittu toteutussuunnitelma, ja siihen myöhemmin kirjatut lisäykset, olivat erityisen hyödyllisiä prosessin auki kirjoittamisvaiheessa. Prosessin edetessä ylös kirjatut pohdinnat ja mietteet otettiin uudelleen esille pohdinta-osiota kirjoitettaessa ja pitkin opinnäytetyöprosessin matkaa kerätyt toiminnalliset ideat kerättiin toiminnallisen opinnäytetyömme tuotokseen eli ideakansioon. Jatkuva kirjoittaminen

tuntui ajoittain työläältä, mutta se auttoi prosessin hahmottamista ja ymmärtämistä matkan varrella ja loppuprosessi eteni sen ansiosta melko sukkelasti.

Prosessin alussa lueskelimme tutkimiseen ja kehittämiseen liittyviä kirjoja. Oli selvää, että opinnäytetyömme on muodoltaan toiminnallinen ja prosessin lopputuloksena on tuote, ideakansio. Toiminnallinen opinnäytetyö on kytköksissä ammatilliseen kenttään ja siinä tulisi näkyä käytännönläheisyys, tutkimuksellinen ote ja alan tietojen hallinta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-10). Ideakansio toteutettiin yhteistyössä päiväkotii Onnimannin kanssa, joten käytännönläheisyys ja kytkös ammatilliseen kenttään toteutuivat. Tutkimuksellisuutta opinnäytetyöhön tuo suhteellisen laaja teoreettinen viitekehys sekä toiminnan tavoitteellisuus. Alan tietojen hallintaa olemme opinnäytetyön tekijöinä hankkineet käytännön työkokemuksen kautta esimerkiksi juuri yhteistyön kohteena olevassa päiväkotii Onnimannissa. Myös lastentarhanopettajaopintojen ja kirjallisuuteen perehtymisen kautta olimme kartuttaneet alan teorian tiedon hallintaa.

Teoreettisen viitekehysten kirjoittaminen aloitettiin heti ensimmäisen seminaarin jälkeen syyskuussa 2015. Aloittaessamme tietoperustan materiaalin keräämisen, ajattelun keskiöön otettiin ”luonto ja lapsi”. Tarkoituksena oli teorian kautta vastata pohdintaan, mitä on ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa, mikä on luontosuhteen merkitys lapselle sekä miten lapsi hyötyy luonnosta? Kirjastosta lainattiin kasapäin kirjoja ja internetistäkin löytyi mielenkiintoisia sivustoja ja artikkeleja. Alkuun tuntui harmilliselta ja suorastaan turhautavalta, että joutuimme jättämään lukuisia hyödyllisiä painettuja teoksia teoriaa kirjoittaessa hyödyntämättä niiden julkaisuajankohdan vuoksi. Tietopohjaan kun on suositeltavaa käyttää pääasiassa suhteellisen uusia julkaisuja. Myöhemmin saimme kuitenkin huomata, että lähteitä teoriapohjaa varten löytyi ihan hyvin. Löysimme myös muutamia kattavia uudempia julkaisuja, joita käytimme opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä melko ahkerasti. Kuten edellä kerrottiin, tietopohjaa kirjoittaessa vastaan tuli sellaisia painettua ja sähköisiä teoksia ja lähteitä, joita pystyimme hyödyntämään myös ideakansiota tehdessä. Keräsimme siis toimintaideoita jo pitkän aikaa ennen kuin pääsimme varsinaista ideakansiota kokoamaan.

Kun tietopohja saatiin valmiiksi, anottiin virallinen tutkimuslupa. Tammikuussa 2016 päästiin toteuttamaan opinnäytetyön käytännön osuutta eli alettiin koota ideakansiota. Taas kulutimme ahkerasti kirjaston käytäviä ja kannoimme kotiin kassikaupalla kirjoja. Löysimme kirjoista paljon ihania luontoon liittyviä toimintaideoita. Myös internet toimi ideoiden aarrearkkuna. Työkokemuksen ansiosta meillä oli myös käytännön kautta saatuja toimintaideoita, joita halusimme ideakansioon sisällyttää. Parhaat

ideat kerättiin yhteen ja kansioon luotiin visuaalisesti innostava ilme. Helmikuun loppupuolella ideakansio lähetettiin sähköisenä versiona päiväkodinjohtajan luettavaksi.

Helmikuun lopulla 2016 saimme opinnäytetyön siihen vaiheeseen, että tuotos lähetettiin sähköisesti ohjaavan opettajan tarkastettavaksi. Saimme opettajalta palautteen maaliskuun alussa, jonka perusteella teimme vielä pieniä muutoksia rakenteeseen ja ulkoasuun. Teimme muutoksia ideakansion taustoihin, johon vierähti aikaa yllättävän paljon. Lisäsimme ideakansioon lähdeluettelon, josta löytyy lähteet, joita käytimme ideoita kerätessämme kansioon. Lähteinä käytimme kirjoja ja nettisivustoja, ja oli haastavaa etsiä jälkeinpäin lähteet, joista olimme ideat keränneet. Osan lähteistä olimme keränneet talteen, mutta suurimman osan jouduimme vielä etsimään jälkikäteen. Lopullinen versio opinnäytetyöstä palautettiin maaliskuussa ja loppuseminaari pidettiin huhtikuussa 2016. Opinnäytetyön sähköinen versio toimitettiin theseus-opinnäytetyötietokantaan. Ideakansion tulostimme ja viimeistelimme päiväkodille kansioon, joka on koko talon työntekijöiden käytettävissä taukotilassa. Pitkä mutta antoisa prosessi oli saatettu kunnialla loppuun.

7 IDEAKANSIO

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa päiväkotia Onnimannille ideakansio lähiluonnon hyödyntämiseen. Ideakansion keskeisenä ajatuksena on esitellä laaja kirjo erilaisia toimintoja, joita lapsiryhmän kanssa voi toteuttaa päiväkotia Onnimannin lähiluonnossa eli Paakkilan puutarhassa ja rantapuiston alueella. Tarkoituksena oli kansion suunnittelussa ottaa huomioon Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) esille tuotu ajatus lapselle ominaisista tavoista toimia eli liikkuminen, leikkiminen, taiteellinen ilmaiseminen ja kokeminen sekä tutkiminen. Huomioimme myös sisällöllisiä orientaatioita kansion päätoimintoja tehdessä, ja vallitsevia orientaatioita ovat luonnontieteellinen, historiallis- yhteiskunnallinen ja esteettinen orientaatio, sekä matemaattinen ja eettinen orientaatio ovat myös huomioitu. Jätimme pois uskonnollis- katsomuksellisen orientaation, koska se on hyvin yksilöllinen ja sen sisällöstä sovitaan erikseen jokaisen lapsen henkilökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa lapsen vanhempien kanssa. Toivoimme, että ideakansio tarjoaisi työntekijöille ideoita monipuolisesti ideoita ja kannustaisi sitä kautta heitä viemään lapsiryhmän lähiluontoon.

7.1 Tausta

Saimme päiväkodin johtajalta, ja samalla opinnäytetyömme toimeksiantajalta vapaat kädet tehdä kansiosta sellaisen kuin halusimme. Prosessin aikana pohdimme paljon sitä, minkälainen kansio palvelisi kaikista parhaiten päiväkodin työntekijöitä, ja minkälaisen kansion tekemisestä me opiskelijoina hyötyisimme oppimisen kannalta. Halusimme kansiosta selkeän, helppolukuisen, mutta kuitenkin innostavan ja mielenkiintoa herättävän. Hyödynsimme kansion tekemisessä työkokemustamme päiväkodissa. Päiväkodin ja ympäristön tuntemus auttoi hahmottamaan, millaisia toimintoja kansioon voi sisällyttää, jotta ideat olisivat suhteellisen vähällä vaivalla toteutettavissa päiväkodin arjessa.

Opinnäytetyöprosessin alusta asti olemme ideoineet kansiota ja keränneet siihen sopivaa sisältöä. Varsinaisen toimintaideoiden kasaamisen kansioksi aloitimme, kun saimme teoriaosuuden valmiiksi. Olimme siis koonneet matkan varrella jo vastaan tulleita toimintoja, laitoimme internet- sivuja ylös, joista olisi mahdollista saada ideoita, ja lopulta kävimme kirjastoissa lainaamassa kymmeniä kirjoja aiheeseen liittyen. Kirjojen läpikäyminen vei aikaa, mutta lopulta saimme kirjoitettua tietokoneelle ideat, joita aioimme mahdollisesti muokata ja hyödyntää kansiossa. Tavoitteena oli kerätä perinteisten leikkien ja toimintojen lisäksi uudempiä ja vähemmän tunnettuja leikkejä ja toimintaideoita, jotta ko-

keneetkin työntekijät saivat jotain uutta työhönsä kansioistamme. Ideoita kerätessä otimme huomioon valtakunnallisessa varhaiskasvatuksessa mainitut lapsen ominaiset tavat toimia, joita ovat leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen ilmaiseminen ja kokeminen sekä tutkiminen. Kaikkia lapselle ominaisia tapoja toimia on helppo toteuttaa ulkona luonnossa, ympäristö ulkona haastaa lasten oppimista eri tavalla kuin sisätilat.

Kansion lopullinen muoto muokkautui matkan varrella. Halusimme nähdä, minkälaisia ideoita saisimme kerättyä ja minkälaisiksi ne muokkautuivat, ja niiden pohjalta vasta päättää kansion lopullisen muodon. Siinä riitti yllättävän paljon pohdittavaa, hyviä toimintaideoita luontoon oli todella paljon, ja pyörittelimme erilaisia vaihtoehtoja rakenteen toteuttamiseen. Aluksi meillä oli mietinnässä kaksi eri vaihtoehtoa. Ensimmäinen vaihtoehto oli tehdä noin 10-20 tarkasti mietittyä tuokiomallia lähiluontoon, sisältäen tarkat pedagogiset tavoitteet, välineet, ajan, lapsiryhmän koon ja työntekijöiden määrän. Luovuin tästä ideasta, koska emme voineet tehdä tarkkoja toimintasuunnitelmia tietämättä lapsiryhmän koostumusta ja ikää. Tämä olisi ollut hyvä vaihtoehto, jos meillä olisi ollut lapsiryhmä, jolle suunnitella toiminnot ja toteuttaa ne käytännössä. Tällöin olisimme tienneet sen, kuinka paljon aikaa toteuttaminen vaatii, tarvittavat välineet ja olisimme pystyneet huomioimaan lapsiryhmän tarpeet toiminnoissa. Toinen vaihtoehto oli kerätä paljon (noin 100) pelkkiä pienempiä ideoita lähiluontoon toteutettavaksi, mutta emme kokeneet itse oppivamme siitä riittävästi. Lisäksi pedagoginen näkökulma olisi tuolloin jäänyt huomioimatta kokonaan. Lopulta päädyimme tekemään viisi isompaa kokonaisuutta, jotka on helppo toteuttaa ja ne soveltuvat Onnimannin lähiluontoon. Isompien kokonaisuuksien lisäksi keräsimme useita kymmeniä pienempiä toimintaideoita, joita voi toteuttaa sellaisenaan tai muokattuna lähiluonnossa.

7.2 Rakenne ja ulkoasu

Ideakansio alkaa saatesanoilla, joissa tuodaan lyhyesti esille kansion tarkoitus, toimintaympäristö johon toiminnot on suunniteltu, tausta-ajatuksena oleva teoria ja kansion hyödyntämismahdollisuudet ja käyttö käytännön työssä. Kaikki kansiossa esitellyt toiminnot ovat päiväkodin lähiympäristöön sopivia ja niissä toteutuu lapselle ominainen tapa toimia eli liikkuminen, leikkiminen, taiteellinen ilmaiseminen ja kokeminen sekä tutkiminen. Kansio on jaettu kahteen osaan, päätoimintoihin ja lisätoimintoihin. Päätoiminnot ovat isompia kokonaisuuksia, joissa on aina mukana yksi tai useampi tuokio-/toimintomalli. Lisätoiminnot ovat pääasiassa lyhytkestoisempia toimintoja, joita voi

esimerkiksi käyttää päätoimintojen alkuleikkinä, loppurentoutuksena tai muuten hyödyntää lapsiryhmän toimintaa suunnitellessa.

Päätoiminnoissa esiteltyt mallit on mahdollista ottaa käyttöön sellaisenaan, mutta ne voi myös muokata omalle lapsiryhmälle paremmin sopiviksi. Malleihin on koottu erilaisia ideoita ja vinkkejä, joiden avulla päätoimintoa voi muokata, monipuolistaa, kehittää tai laajentaa. Ideakansiota voi käyttää valitsemalla yhden päätoiminnon, yhdistelemällä lisätoimintoja päätoimintoihin tai yhdistelemällä lisätoimintoja keskenään, ja näin luoda suuren määrän erilaisia toimintakokonaisuuksia. Varsinaisia tuokioita suunniteltaessa työntekijän tulee tietenkin ottaa huomioon käytettävissä oleva aika, työntekijäresurssit, lapsiryhmän koko ja koostumus sekä lasten ikä.

Olemme kuitenkin miettineet päätoimintoihin niiden yleiset pedagogiset tavoitteet ja yhden tai useamman orientaation. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan sisällölliset orientaatiot toimivat kasvattajille ohjeena lapsille tarjottavista kokemuksista, tilanteista ja ympäristöistä. Orientaatiot eivät ole suoritettavia oppiaineita vaan isompia kokonaisuuksia, joita pystytään yhdistelemään keskenään. Esimerkiksi kansiomme päätoiminto luonnonsoittimet käsittää luonnontieteellisen ja esteettisen orientaation. Luonnontieteelliselle orientaatiolle ominaista on kokeellisen menetelmän käyttö ja esteettiselle orientaatiolle rytmiin, harmoniaan ja melodiaan liittyvät kokemukset, jotka toteutuvat kyseisessä toiminnossa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Pedagogiset tavoitteet on lueteltu jokaiselle päätoiminnolle erikseen vihreäreunaisessa laatikossa ennen varsinaista toimintoa. Kaikilta osin emme voi määritellä tavoitteita, sillä tavoitteet riippuvat tuokion tarkasta sisällöstä. Esimerkiksi suunnistuksessa tavoitteet ovat täysin erilaiset riippuen rastien sisällöstä. Jos rasteilla on tehtävänä suorittaa jokin liikunnallinen tehtävä, on pedagoginen tavoite täysin eri kuin rastilla, jossa suoritettavana on päättelytehtävä.

Kansion ulkoasusta teimme innostavan ja elävöitimme sitä erilaisilla taustoilla. Taustat on otettu www.pageborders.org -sivustolta. Taustat ovat ilmaistaustoja, sivustolla on annettu lupa taustojen henkilökohtaiseen, opetukselliseen ja hyväntekeväisyys käyttöön. Maksullisia taustoja tulee käyttää, jos niistä hyödytään rahallisesti. Ilmaistaustojen ehtona käytölle on, että taustojen tekijä on mainittu ja niissä näkyy vesileima. Kansiossamme taustojen kohdalla nämä ehdot toteutuvat, joten meillä on oikeudet käyttää taustoja ideakansiossamme. Olemme käyneet keskustelua taustojen käytettävyydestä ja tekijänoikeuksista myös opinnäytetyön ohjaajamme kanssa. Ideakansioon valitut taustat kuvaavat kyseessä olevaa teemaan aina jollakin tapaa, joten se omalta osaltaan helpottaa kansion käytettävyyttä.

Sama tausta pysyy teemassa, vaikka se jatkuisi useamman sivun verran. Taustakuvien tarkoituksena on myös saada mielikuvitus lentoon ja kannustaa lähtemään luonnon keskelle.

Sivuja kansiossa on yhteensä 48, mukaan lukien kansilehti, saatesanat, välilehdet ja lähdesivut. Kansilehden jälkeen kansiossa on kaksi sivua saatesanoja. Teimme saatesanoista mahdollisimman tiiviin tekstin, jotta se ei veisi kansion käyttäjän mielenkiintoa. Saatesanoissa on lyhyesti kerrottu kansion tarkoitus, perustelut lähiluonnon hyödyntämiseen viitaten teorian tietoon ja ohjeet kansion käyttöön. Saatesanojen jälkeen on välilehti ”PÄÄTOIMINNOT”. Tämän välilehden alla on viisi päätoimintoa, jotka avataan myöhemmin tässä tekstissä. Päätoiminto- välilehdellä on luettelo sen sisältämistä toiminnoista. Päätoimintojen jälkeen on toinen välilehti, ”LISÄTOIMINNOT”, jonka alla on noin 60 lisätoimintoa teemoittain, teemat on lueteltu välilehdessä. Teemoja on seitsemän, ja niihin liittyviä ideoita on vaihteleva määrä. Teemat luetellaan myöhemmin tässä tekstissä.

7.3 Sisältö

Päätoimintoja kansioista löytyy viisi: suunnistus, luonnonsoittimet, puutarha, aartenetsintä ja rantaolympialaiset. Suunnistuksen valitsimme päätoiminnoiksi, koska sitä voi toteuttaa hyvin monella eri tapaa ja sen vuoksi se sopii monen ikäisille lapsille. Onnimannin lähellä sijaiseva puutarha sekä rantapuisto sopivat hyvin erilaisiin suunnistuksiin. Suunnistus kehittää lapsen ongelmanratkaisukykyä, kykyä toimia ohjeiden mukaan ja yhdessä tekemisen taitoa jos suunnistus toteutetaan pareittain tai ryhmissä. Lisäksi suunnistuksessa on seikkailun tuntua, se on jännittävää ja sen avulla voi oppia eri asioita, riippuen siitä kuinka suunnistuksen toteuttaa. Suunnistusta emme jakaneet sisällöllisiin orientaatioihin, koska ne tulevat riippumaan paljon siitä, mitä suunnistus sisältää ja miten se toteutetaan. Olemme esitellessä ideakansiossa helppoja suunnistusideoita, kuten siimarisuunnistus, jossa edetään puiden väliin kiinnitettyä lankaa pitkin aikuisen avustuksella. Isommat lapset voivat edetä siimarisuunnistuksessa silmät sidottuina aikuisen tai toisen lapsen ohjaamina. Isommille lapsille, jotka ymmärtävät suunnistuksen idean, on kansiossa esitelty muun muassa perinteistä suunnistusta edetä polkua pitkin ja suorittaa polun varrella olevia rasteja, tai etsiä helposti löydettäviä rasteja numerojärjestyksessä. Ideoita rasteilla suoritettavista toiminnoista tai niiltä kerättävistä asioista on listattu kansioon monta kymmentä. Esimerkiksi rastitoiminnot voivat olla liikunnallisia tehtäviä, kuvia jotka lopussa pitää koota palapeliksi, isommille päättelytehtäviä ja pienimmille yksinkertaisempia, kuten ”konttaa seuraavalle rastille kuin pieni karhu”.

Kansion toisena päätoimintoja on luonnonsoittimet. Luonnossa soittimet ja musiikki saa erilaisen merkityksen, kuin sisätiloissa tuotettu musiikki valmiilla rytmisoittimella. Luonto myös itsestään tuottaa oman äänimaailman, jota kannattaa pysähtyä kuuntelemaan. Toiminto sisältää ideoita itse tehtyihin rytmisoittimiin, joissa on osaksi tai kokonaan käytetty luonnosta saatavia materiaaleja. Lisäksi olemme koonneet ideoita, missä soittimia voidaan käyttää. Luonnonsoittimet-toimintoon asetimme pedagogisia tavoitteita, jotka toteutuvat tätä toimintoa toteuttaessa. Tavoitteet ovat: taiteellinen ilmaiseminen ja kokeminen, innovatiivisuus, rakentelu, rytmittely, kuuntelu, ohjeen mukaan toimiminen, yhteistyö, hienomotoriikka. Luonnonsoittimet- toiminnossa toteutuvat luonnontieteellisen ja esteettisen orientaation sisältöjä, kuten havainnointi, kokeellisten menetelmien käyttö, melodia ja rytmi.

Yhdeksi päätoiminnoksi kansioon halusimme puutarhan. Paakkilan puutarha sijaitsee aivan Onnimannin päiväkodin vieressä, samassa pihapiirissä. Pedagogisia tavoitteita tälle toiminnolle pystyi asettamaan varsin monia, puutarhan hoitaminen ja oman kasvimaan perustaminen sisältävät paljon oppimisen eri osa- alueita. Tavoitteet tälle toiminnolle ovat kasvun seuraaminen, vastuunottaminen, yhteistyö, hieno- ja karkeamotoriikan kehittyminen, uusien taitojen oppiminen, luonnonilmiöiden havaitseminen ja tutkiminen. Orientaatiot, joiden sisältöjä toiminnossa toteutuu, ovat luonnontieteellinen, esteettinen ja myös historiallis- yhteiskunnallinen. Historiallis- yhteiskunnalliselle orientaatiolle on ominaista luoda kuvaa menneisyydestä ja saada aikaan uutta merkitystä lähiympäristön ja kotiseudun kohteille (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Puutarhatoiminnossa olennaisesti esillä oleva Paakkila on vanha pappila, ja puutarhan pihapiirissä oleva Paakkilan rakennus, ja myös maisema ovat historiallisesti merkittävä osa pappilakulttuuria (Paakkilan kannatusyhdistys Ry 2015). Katsoimme tärkeäksi ottaa tämän historiallisesti merkittävän näkökulman mukaan toimintoon. Puutarha-ideaan kokosimme vinkkejä kasveihin, joita lasten kanssa voi kasvattaa. Toiminnoista löytyy myös vinkkejä puutarhapalstan hankkimiseen Paakkilan puutarhasta, kasvimaan hoitoon ja siihen, mihin kasveja käytetään sadonkerjuun jälkeen. Lisätoiminnoista voi helposti yhdistää pienempiä ideoita tähän toimintoon ja siten saada toiminnosta vielä laajemman kokonaisuuden.

Neljäs isompi kokonaisuus on aartenetsintä. Onnimannin lähellä sijaitseva rantapuisto on loistava paikka erilaisille aartenetsinnöille. Aartenetsintä on yhtäläillä monipuolisesti muokattavissa kuin suunnistuskin, joten sitä pystyy toteuttamaan monenikäisten lasten kanssa ja hyvin monella tapaa. Aartenetsinsä on lapsista jännittävää, ja myös opettavaista. Tähän asetimme pedagogisiksi tavoitteiksi yhdessä toimimisen, ohjeen mukaan toimimisen, seikkailun ja jännityksen sekä ongelmanratkaisun. Orientaatioita, joiden sisältöä aartenetsinnässä toteutuu, ovat ainakin luonnontieteellinen ja matemaattinen. Matemaattinen orientaatio sisältää muun muassa vertaamista, päättelystä, laskemista lei-

kinomaisesti arkielämäntilanteissa, ja edellä mainitut ovat olennainen osa aarteenetsintää (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Kokosimme ideoita siihen, miten monella tapaa aarteita ja reittiä voi merkata, ja mitä kaikkea aarteena voi olla. Toiminnossa olemme esitelleet idean koko päiväkodin yhteiseen aarteenmetsästyksen, joka on pitkäkestoisempi toiminto (ja vaihtelevuudeltaan täysin työntekijöiden muokattavissa).

Viimeinen päätoiminto on rantaolympialaiset, joka sisältää erilaisia liikunnallisia ideoita läheisessä rantapuistossa toteutettavaksi. Rantaolympialaiset ovat leikkimielinen, kisailua sisältävä toiminto, jonka pedagogisina tavoittena ovat onnistumisen kokemukset ja pettymyksen sieto, uusien taitojen oppiminen, yhdessä tekeminen ja kannustaminen. Rantaolympialaisissa toteutuu sisällöllisistä orientaatioista luonnontieteellinen, historiallis- yhteiskunnallinen ja eettinen orientaatio. Eettisen orientaation sisällöistä olympialaisissa tulevat esille kisailun merkeissä oikeudenmukaisuuden, tasa- arvon ja kunnioituksen kysymykset. Toimintoon olemme keränneet ideoita olympialaisten toteutukseen: joukkueiden muodostukseen, palkintoihin ja kisailulajeihin. Ideoita kisailulajeihin löytyy myös kansion lisätoiminnoista. Lajeja muokkaamalla rantaolympialaiset voi toteuttaa hyvin monenikäisten lasten kanssa.

Päätoimintojen ohelle valitsimme kymmeniä lisätoimintoja. Lisätoimintoja voi käyttää päätoimintojen alkuleikkinä, loppurentoutumisena tai muuten hyödyntää niitä lapsiryhmän toimintaa suunnitellessa. Mukana on myös ideatasolla esitettyjä toimintaehdotuksia, joista voi muokkaamalla rakentaa isomman kokonaisuuden. Jaoin lisätoiminnot teemoittain, joka lisää kansion käytettävyyttä. Teemoja ovat tutkiminen, aisteihin liittyvät toiminnot, ongelmanratkaisu, taidetta luonnossa, rakentelua ja vapaata leikkiä, pelit ja leikit ja rauhoittuminen luonnossa. Kaiken kaikkiaan lisätoimintoja on noin 60, ja niiden runsaus mahdollisti sen, että saimme jaettua ne omiin teemoihinsa, jotka kaikki omalla tavallaan tukevat lapsen oppimista.

8 ARVIOINTI JA POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli pitkä, haastava ja monivaiheinen prosessi, mutta ehdottomasti opettavainen monella tapaa. Teorian kannalta keskeinen lähtökohta luonto ja lapsi, oli meille entuudestaan melko tuntematon, emmekä olleet tutustuneet aiemmin aiheeseen liittyvään teoriaan. Oma mielenkiinto ja luontokokemukset helpottivat prosessissa etenemistä ja teoriaa lukiessa saimme tutustua mielenkiintoisiin luontoon liittyviin pedagogisiin menetelmiin. Teoriaan tutustumisesta tulee olemaan konkreettista hyötyä tulevassa työssä lastentarhanopettajina. Sisäistimme prosessin aikana monia perusteluja, miksi lapset kannattaa viedä luontoon ja miten voimme hyödyntää luontoa monipuolisena kokemus- ja oppimisympäristönä.

8.1 Aiheen valinta ja rajaus

Luonto ja lapset, ympäristö- ja luontokasvatus tuntuvat olevan niin sanotusti kesto aihe, joka on ajankohtainen aina. Aiheen ajankohtaisuus korostuu nykypäivänä, kun tietotekniikka on jo osaltaan ottanut vallan vapaa-ajan käytössä yhä nuoremmilla lapsilla. Teorian kautta oivalsimme sen, että on aikuisten vastuulla viedä lapset luontoon ja antaa mahdollisuus luontosuhteen luomiselle. Tulevina varhaiskasvattajina tulemme vaikuttamaan merkittävästi lasten mahdollisuuteen rakentaa suhdetta luontoon. Hyvin harvoin lapset valittavat säästä. Oli keli mikä tahansa (ja yleensä mitä märempi sen parempi) lapset kyllä viihtyvät ulkona.

Kasvattajien asenne ja toiminta ratkaisevat, pääsevätkö lapset nauttimaan myös pakkaslumen ratinasta kengän alla, vesileikeistä ränneistä loiskuvan veden kanssa ja siitä tunteesta, kun vesipisarat ropisevat kasvoille. Ulkona oleminen tarjoaa sellaisen kokemusmaailman, jota sisälle ei voida rakentaa. Ulkona saatavia kokemuksia ei korvaa mikään, mutta suunnittelulla lähes kaikki sisällä tehtävät asiat voidaan toteuttaa myös ulkona. Emme ole sitä mieltä, että kaikki toiminta pitäisi siirtää ulos, mutta opinnäytetyöprosessi on avannut silmiä siinä mielessä, että ulkona tekemisen mahdollisuudet ovat paljon laajemmalla kuin mitä usein ajatellaan. Ajattelussamme on tapahtunut muutos, jota toivottavasti pystymme tulevaisuuden työssä välittämään myös omissa työyhteisöissämme.

Aiheen rajausta tehdessämme teimme tietoisien päätösten, että jätämme vähemmälle huomiolle kierrätyksen, joka on yksi ympäristökasvatuksen osa-alue. Halusimme rajata teoriapohjan siten, että se toimisi perusteluna ideakansion sisältämille toiminnoille. Ideakansion sisältö taas muokkautui lähiympäristön mukaan. Kierrätyksestä pystyisi tekemään oman ideakansion, aihe on sen verran laaja, joten rajasimme sen suurimmaksi osaksi pois tässä opinnäytetyössä. Mielestämme onnistuimme aiheen rajauksessa, ja rajaukset olivat perusteltuja ja jälkeempään arvioituna oikeita ratkaisuja.

8.2 Prosessin eteneminen ja yhteistyö

Teoriapohjan kirjoittaminen vei prosessissa eniten aikaa, koska sopivan lähdeaineiston löytäminen osoittautui haasteelliseksi. Opinnäytetöitä ja pro graduja on aiheesta lapsi ja luonto tehty todella paljon monesta eri näkökulmasta. Lisäksi muutakin tutkittua tietoa löytyy, erityisesti netistä. Mutta silti kelvollisten painettujen teosten saatavuus oli aika heikko, kuten aiemmin mainittiin. Monet aiheeseen liittyvät teokset ja julkaisut olivat liian vanhoja kelvataksaan lähteeksi. Tämän vuoksi muutama lähde on teoreettisessa viitekehyksessä ylliedustettuna ja siltä osin työhön olisi voinut tehdä parannuksia. Teorian kirjoittamiseen kului kuitenkin jo niin paljon aikaa, ettei prosessin etenemisen kannalta tuntunut enää järkevältä jatkaa teorianosuuden muokkaamista.

Ideakansiota kootessa huomasimme, että olisi voinut olla helpompi tehdä ensin ideakansio, ja vasta sitten kirjoittaa teoriapohja. Tietysti olisi ollut mahdollista myös kirjoittaa teoriaa ja ideakansiota rinnan, mutta silloin prosessi olisi ollut hankalammin hahmotettavissa ja vaarana olisi ollut prosessin leviäminen käsiin. On helpompi edetä yksi pienempi kokonaisuus kerrallaan kohti päämäärää. Teoriapohjan hahmottamiseen ja tiedonhankintaan kului yllättävän paljon aikaa. Tämä johtui ajantasaisen tiedon löytämisen ongelmien lisäksi myös siitä, ettemme olleet varmoja, minkälainen ideakansio tulee olemaan ja mitä se tarkalleen ottaen sisältää. Ehkä siis näin jälkeempään ajatellen olisi ollut järkevämpää koota ideakansio ensin ja muodostaa teoreettinen viitekehys vasta sen jälkeen. Ideakansion kerääminen oli mukavaa ja innostavaa puuhaa ja osittain siksikin työ tuli tehtyä nopeasti verrattuna teoriaosuuteen. Voisikin olla, että nopeasti etenevän ja motivoivan alun jälkeen teorian kirjoittaminen olisi tuntunut mielekkäämmältä ja mukavammalta.

Prosessin aikataulutuksessa onnistuimme hyvin, vaikka teoriapohjan kirjoittamiseen kuluikin odotettua enemmän aikaa. Opinnäytetyö saatiin opettajan arvioitavaksi helmikuun lopussa, mikä oli uuden, tiukemman aikataulun tavoitteena. Prosessi saatiin siis loppusuoralle ennen harjoittelun alkamista.

Opimme opinnäytetyön prosessin aikana ison kirjallisen kokonaisuuden tekemistä ja prosessin hallintaa. Alussa opinnäytetyön tekeminen tuntui valtavalta urakalta, jonka kokonaisuutta on vaikea hahmottaa. Hämmennys selätettiin toimeen tarttumalla ja suunnitelmia luomalla. Laadimme toteutussuunnitelman, jossa mietimme, mitä tehdään ja missä aikataulussa. Työskentelimme läpi lukuvuoden suhteellisen tasaisessa tahdissa tavoitteen saavuttamiseksi. Aikataulutuksen onnistumiseen olemme tyytyväisiä. Suunnittelussa aikataulussa pysymistä edesauttoi merkittävästi toteutussuunnitelma, jonka laadimme prosessin alussa. Myös opinnäytetyön tekijöiden hyvä motivaatio, toimeksiantajan sitoutuminen ja nopea palautteen anto sekä nopeasti kysymyksiin ja palautepyyntöihimme vastannut ohjaava opettaja olivat osaltaan auttamassa prosessin pysymistä aikataulussa.

Yhteistyö läpi koko prosessin oli allekirjoittaneiden osalta tiivistä. Teimme työtä pääasiassa kaksin, mutta ajoittain tuntui helpommalta saada ajatukset pysymään olennaisessa työskennellessä yksin. Luetuimme välillä viikoittain, ja kirjoittamisen kiivaampina aikoina tekstejä toisillemme, päivittäin. Koimme toimivaksi ratkaisun, jossa aina uudet kirjoitetut tekstit merkittiin punaisella värillä. Näin toisen tekemät muokkaukset oli helppo löytää, lukea, muokata ja muuttaa sen jälkeen mustaksi. Yhteistyötä tehtiin myös koulun kanssa opettajan antamien palautteiden ja neuvojen kautta. Yhteistyökuviot toimeksiantajan suuntaan olivat vapaamuotoisemmat, sillä toinen kirjoittajista teki prosessin aikana satunnaisesti töitä muunmuassa juuri opinnäytetyön kohteena olevassa päiväkotinä Onnimannissa. Ajatukset vaihtuivat siis arkisen kanssakäymisen lomassa ja muutamia kertoja puhelimitse. Virallisempia palavereja pidettiin vain yksi heti prosessin alussa, kun opinnäytetyön aihetta mietittiin yhdessä.

8.3 Ideakansio

Mielestämme onnistuimme luomaan monipuolisen ideakansion, joka on visuaaliselta ilmeeltään innostava ja mielikuvia synnyttävä. Kansiota itsekkin selaillessa tulee sellainen olo, että tahtoo lähteä luontoon. Kuvista kajastaa yhdessä tekeminen, seikkailu, luonnon ihmeet ja monipuolisuus. Tulemme varmasti hyödyntämään ideakansiota omassa työssämme. Uskomme, että kansio helpottaa toimintojen suunnittelua ja siten kannustaa muitakin Onnimannin työntekijöitä huomioimaan aikaisempaa enemmän lähiluonnon potentiaalisena toimintaympäristönä.

Prosessin aikana pohdimme paljon sitä, minkälainen kansio palvelisi kaikista parhaiten päiväkodin työntekijöitä. Halusimme saada aikaan selkeän, helppolukuisen, mutta kuitenkin innostavan ja mielen-

kiintoa herättävän kansion, jonka työntekijä mieluusti ottaa käsiinsä toimintaa suunnitellessaan. Toimintoja suunnitellessamme pidimme mielessä ajatuksen, ettei toiminnan toteutus saa vaatia kovin suuria määriä tarvikkeita eikä toimintojen toteuttamisen onnistuminen saa perustua uusien tarvikkeiden tai laitteiden hankintaan. Jos toimintojen toteuttaminen vaatii paljon ennakkovalmistelua ja tavaroiden kantamista päiväkodilta lähiluontoon, jää toiminto helposti toteuttamatta kokonaan.

Toimeksiantajalta saatu palaute ideakansiosta oli positiivinen. Päiväkodinjohtaja piti kansiotamme mukavan näköisenä ja helposti arjessa hyödynnettävänä. Hän heitti ilmoille ajatuksen, että varsinaista toimintaympäristöä voitaisiin tuoda kansiossa esiin myös visuaalisesti. Idea oli hyvä, mutta jäimme miettimään, olisivatko kesäkuvat mukavampia ja täten kuvat voitaisiin kansioon liittää myöhemmin. Olisi hienoa ottaa kuvia siitä, kun jotain kansion toimintoa toteutetaan lähiluonnossa lapsiryhmän kanssa, ja liittää niitä ideakansioon. Sillä haavaa jätimme siis valokuvien lisäämisen myöhempään ajankohtaan. Palautteen perusteella totesimme, että ideakansion sisältöön ei ole tarpeellista tehdä muutoksia. Mielestämme voimme siis todeta, että pääsimme tavoitteisiimme ideakansion ulkonäön ja käytettävyyden suhteen, mutta vasta käytäntö osoittaa, saavuttammeko tavoitteemme lähiluonnon hyödyntämisen lisääntymisen suhteen.

Toivottavasti myös pitkän aikavälin tavoitteemme toteutuu ja valmiit toimintaideat edesauttavat lasten ympäristösuhteen syntymistä, ympäristötietouden kehittymistä sekä ympäristöä suojelevan ajattelun ja toimintatapojen omaksumista. Pidemmän aikavälin tavoitteena voidaan ajatella olevan luontovastuullisen ajattelun ja arvojen siirtyminen lapsen kotiin ja lapsen myöhempään elämään. Näitä tavoitteiden toteutumista on kuitenkin mahdotonta arvioida tässä vaiheessa. Tavoitteiden saavuttamiseksi laajemmassa mittakaavassa työntekijöiden tulisi omaksua ajattelu niin hyvin, että he haluaisivat olla mukana lasten luontosuhteen luomisessa ja sitä kautta kokonaisvaltaisessa ympäristön suojelemisessa. Teoriatietoon nojaten pienemmässäkin mittakaavassa toteutettu luonnonympäristössä toiminen ja mahdollisuus luontosuhteen muodostumiseen tukevat tätä tavoitetta. Ihminen haluaa huolehtia siitä, mistä välittää. Jos lapsena saadut kokemukset johtavat luonnosta välittämiseen myös aikuisena, tullaan pitkän aikavälin tavoitteetkin saavuttamaan. Ehkäpä tässä olisi aihetta jatkotutkimukselle.

8.4 Ammatillinen kasvu

Prosessi kokonaisuutena tuki ammatillista kasvuamme monella tavalla. Teoriatietoon tutustuminen lisäsi tietouttamme ympäristökasvatuksen ja varhaiskasvatuksen suhteesta toisiinsa, sekä molempien

suhteesta yksilöön eli meidän tapauksessamme lapseen. Prosessin hallinta itsessään vaati tiettyä kurinalaisuutta ja aikaansaavuutta; vaikka maisema ikkunassa vaihtui ja pienet vastoinkäymiset ajoittain vaivasivat, oli työnteossa pysyttävä kiinni. Prosessin aikana oppi myös yhteistyötä ja sen hyödyllisyyttä eri toimijoiden kanssa. Kysyvä ei tieltä eksy, sanotaan. Onneksi epävarmuuden hetkellä kysyimme, sillä aina saimme vastauksen ja pääsimme prosessissa eteenpäin. Opinnäytetyön aikaansaamiseksi täytyi jaksaa lukea ahkerasti, sillä teoriaosuuden ja ideakansion tuottamisen lisäksi oli otettava selvää siitä, millainen opinnäytetyö on tähän tilanteeseen muotonsa puolesta parhaiten sopiva ja asianmukaisen lopputuotoksen tuottaminen vaatii tarkkaa muutoseikkojen noudattamista. Tietenkin olemme saaneet teoriatiedon ohella myös tietoa ja monipuolisuutta myös käytännön työhön toimintaideoiden lisääntymisen kautta.

Opinnäytetyön teoriaosuuden varhaiskasvatussisältöä ja ideakansion päätoimintoja kirjoittaessamme pohdittavaksi tuli myös tulevan työmme olennainen osa, pedagogiikka. Kaikki varhaiskasvatuksessa tehtävät asiat pohjautuvat pedagogiseen ajatteluun ja näkemykseen siitä, mitä tehdään ja miksi tehdään. Kaikella on tarkoitus ja kaiken toiminnan taustalla on ajatus lasten kasvamisen ja kehittymisen tukemisesta. Teoriaosuudessa toimme esille ympäristökasvatukseen, varhaiskasvatukseen, luontosuhteeseen ja ympäristökasvatuksen hyötyihin liittyviä näkökulmia, ja kaikkeen siihen pohjautuu ideakansion toiminnot ja sitä kautta tarkoitus ja tavoitteet. Erityisesti kohdassa ”Ympäristökasvatus ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet” tuodaan esiin niitä taustoja, johon ideakansion toimintaideat perustuvat ja millä niitä perustellaan. Ideakansion päätoimintojen taustalta avattiin toiminnan pedagogisia tavoitteita, jotka liittyvät sekä itse toimintoihin mutta myös toimintojen sisältöihin. Yhdellä toiminnolla voi olla melkoinen määrä pedagogisia tavoitteita. Toimintaan liittyy aina toiminnallisia tavoitteita, oppimiseen liittyviä tavoitteita ja kun kyseessä on ryhmässä toimiminen, tulee mukaan sosiaalisia ja ryhmän toimimiseen liittyviä tavoitteita.

Prosessin aikana syntyi myös useita oivalluksia, joita on syytä pitää mielessä myös tulevassa työssä. Yksi oivalluksista oli se, että kaikkea voi tehdä ulkona. Sen minkä voi tehdä sisällä, voi mielikuvitusta käyttämällä halutessaan toteuttaa myös ulkona. Varhaiskasvattajan motivaatio ja asenne ratkaisevat eli on kasvattajista kiinni, kuinka paljon varhaiskasvatukseen osallistuvat lapset ulkona aikaansa viettävät. Toinen merkittävä oivallus liittyy luontoon leikki- ja toimintaympäristönä. Luonto on neutraali toimintaympäristö ja tasa- arvoinen kaikkia leikkijöitä kohtaan. Luonnosta puuttuu ihmisen käden jälki, joka voisi arvottaa jotain leikkikohdetta korkeammalle kuin toisia. Lapset pääsevät kehittämään vuorovaikutustaitojaan luonnossa leikkimällä ihan eri tavalla kuin sisätiloissa. Ryhmädynamiikka voi kokea suurenkin muutoksen luonnossa, jossa erilaiset taidot korostuvat kuin sisällä ollessa. Hiljaisemmasta

lapsesta voi tulla luontoretken kunkku, joka loistaa esimerkiksi käytännön taidoillaan tai jännittäväillä ulkoleikki-ideoillaan. Toimintaympäristöä muuttamalla varhaiskasvattaja voi edesauttaa ryhmän sosiaalista kanssakäymistä, kaveruutta, ryhmäytymistä ja niin edelleen.

Ehkä kaikista merkittävin oivallus oli kuitenkin se, että luontoon meneminen on kattavia suunnitelmia tärkeämpää. Pelkästään luontoon meneminen lasten kanssa riittää aikaan saamaan monenlaista hyvää. Lapset keksivät siellä itsekin tekemistä, sillä luonto itsessään on luova ympäristö. Ideakansiosta voi hakea ideoita, jos haluaa monipuolistaa luonnossa toimimista ja tuoda luonnossa olemiseen pedagogista näkökulmaa. Yhtä hyvin voi kuitenkin vain lähteä lapsiryhmän kanssa lähiluontoon liikkumaan, leikkimään, tekemään luovaa toimintaa ja tutkimaan ilman sen suurempaa suunnitelmaa. Luonnossa on kaikki tarpeellinen ja lapset kyllä osaavat oivaltaa sen.

LÄHTEET

- Bartunek, D., Brügge, B., Fenoughty, S., Fowler, D., Hensler, M., Higgins, P., Laschinski, H., Löhrmann, I., Neibl, M., Neuman, J., Nicol, R., Seyfried, C. & Szczepanski, A. 2002. What is outdoor education? Teoksessa Outdoor education: Authentic learning in the context of landscapes, 1-2. Viitattu 10.10.2015. Saatavissa: <http://www.tidersrum.se/download/18.6e89e88e12e7bcdeae0800049550/b ooklet2.pdf#page=10>.
- Bergholm, E-M & Laaksoharju, T. 11.4.2011. Annetaan lasten möyriä mullassa. Luonto- Liitto ry. Saatavissa: <http://www.lapsetluontoon.fi/annetaan-lasten-moyria-mullassa/>. Viitattu 30.9.2015.
- Cantell, H. 2011. Lapsuus ja nuoruus ympäristösuhteen perusta. Ihminen ja ympäristö. Toim. Niemelä, J., Furman, E., Halkka, A., Hallanaro, E.-L. & Sorvari, S. 332-337. Tampere: Tammer Print Oy.
- Cantell, H. 2004. Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 2014. Opetushallitus. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. Viitattu 7.10.2015.
- Higgins, P. 1997. Why educate out of doors? Teoksessa Higgins, P., Loynes, C. & Crowther, N. (toim.) A guide for Outdoor educators in Scotland, 9-13. Luettu 11.10.2015. Saatavissa: http://www.docs.hss.ed.ac.uk/education/outdoored/guide_for_oe_in_scotland.pdf.
- Hirsjärvi, S., Remes, P & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, M. 2013. Varhaiskasvatusta luonnonympäristössä. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/56050/Hokkanen_Milla.pdf?sequence=1. Viitattu 16.10.2015.
- Mielenterveystalo.fi. HUS- kuntayhtymä. Luonnon vaikutus hyvinvointiin. Verkkosivusto. Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-op-paat/oppaat/tietoa_luonnon_hyvinvointivaikutuksista/Pages/luonnon_vaikutus_hyvinvointiin.aspx. Viitattu 14.10.2015.
- Paakkilan kannatusyhdistys ry. Verkkosivusto. Saatavissa: <http://www.paakkila.fi/>. Viitattu 12.1.2016.
- Pajanen, K. 2011. Luontokokemusten merkitys lapselle. Luonto- Liitto ry. Saatavissa: <http://www.lapsetluontoon.fi/luontokokemusten-merkitys-lapselle/>. Viitattu 19.10.2015.
- Palmer, J. 1998. Environmental Education in the 21 Century. Theory, practice, progress and promise. London: Rotledge.
- Parikka-Nihti, M. 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestäväää kehitystä. Lasten Keskus.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Jyväskylä: PS- kustannus.

Peltoluhta, E.-M. 2013. Tutkiva luontokasvatus lapsen osallisuuden lisääjänä –Design- tutkimus Case Forest –pedagogiikan soveltamisesta päiväkodissa. Pro Gradu. Saatavissa: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/59655/Peltoluhta.Enni-Mari.pdf?sequence=2>. Viitattu 12.10.2015.

Polvinen, K., Pihlajamaa, J. & Berg, P. 2012. Luonnosta hyvinvointia lapsille ja nuorille: kuvauksia luonnon hyvinvointivaikutuksista, palveluista ja malleista palveluiden kehittämiseen. Kansallinen hyvinvointiverkosto. Saatavissa: http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Luonnosta_hyvinvointia_lapsille_ja_nuorille.pdf. Viitattu 30.9.2015

Päivähoidon turvallisuussuunnittelu. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Stakes. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/111533/URN%3aNBN%3afi-fe201504226169.pdf?sequence=1>. Viitattu 9.10.2015

Raittila, R. 2011. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Toim. Hujala, E. & Turja, L. 208-218. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saarinen, K. 16.9.2011. Allergiat kavahtavat monimuotoista luontoa. Saatavissa: http://mmm.multiedition.fi/syke/luonnon_kirjo/2011/3-2011-/3-metsanvuosi.php. Viitattu 19.10.2015.

Salminen, H., Paavola, T., Hirvonen, M., Luona-Helminen, R., Jääskeläinen, L., Karhu, S. & Peltonen, O.-M. 2003. Matkalla metsään. Käsikirja 7-12-vuotiaiden retkeilyyn. Helsinki: Edita Prima Oy.

Tourula, M. & Rautio, A. 2014. Terveyttä luonnosta. Oulu; Thule- instituutti Oulun yliopisto, Metsähallitus ja Oulun seutu.

Turja, L. 2007. Lasten osallisuus kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä. 167-196. Teoksessa Ikonen, O. & Virtanen, P. Erilainen oppija-yhteiseen kouluun. Juva: PS-kustannus.

Valtakunnallinen selvitys päiväkotien liikuntaolosuhteista. 2009. Nuori Suomi ry. Reprotalo Lauttasääri Oy. Saatavissa: http://www.lahiliikuntapaikat.fi/files/lahiliikuntapaikat/Liitetiedostot/Paivakotiselvitys_nettilaatu.pdf. Viitattu 14.10.2015.

Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. 2005. Sosiaali- ja terveysministeriö, Opetusministeriö, Nuori Suomi ry. Helsinki: Yliopistopaino Oy. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113633/URN%3aNBN%3afi-fe201504225286.pdf?sequence=1>. Viitattu 11.10.2015.

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>. Viitattu 7.10.2015.

Vilen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S., Kurvinen, A. 2013. Ympäristö- ja luontokasvatus. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. S. 521- 523. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

Yli-Viikari, A. 2011. Luonnon vaikutukset hyvinvointiin. Saatavissa:

https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/mita/vaikuttavuus/sitra3_0.pdf. Viitattu

14.10.2015.